

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ΄

Η ΕΝΩΣΙΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΒΟΥΛΓΑΡΙΩΝ (1878-87)

Τὰ τρία ἔτη τὰ ἐπακολουθήσαντα ἀμέσως εἰς τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου ἀφιερώθησαν εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν νέων συνόρων καὶ εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τῆς νέας τάξεως πραγμάτων, ἥτις ὡς πρὸς τὴν Ῥωμανίαν, τὴν Βοσνίαν, τὸ Μαυροβούνιον καὶ τὴν Ἑλλάδα ἀπεδείχθη, ὅτι ἦτο πολὺ δυσκολωτέρα ἢ ὅ τι προσεδοκᾶτο. Αἱ ἀρχαὶ τῆς Ῥωμανίας κατέλαβον μὲν τὴν Δοβροῦτσαν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1878, ἀλλὰ σχεδὸν δύο ἔτη παρήλθον πρὶν ἢ χαραχθῶσι τὰ ὄρια μεταξὺ τῆς πέραν τοῦ Δουνάβεως ἐπαρχίας ταύτης καὶ τῆς Βουλγαρίας. Τὸ δεύτερον ἄρθρον τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου ὠρίζεν, ὅτι τὸ σύνορον τοῦτο ἔμελλε νὰ χαραχθῇ «ἀνατολικῶς τῆς Σιλιστρίας», καὶ ἐπῆλθεν ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ ἐπιτροπείᾳ ὡς πρὸς τὴν γραμμὴν ταύτην ἀγὼν μεταξὺ τοῦ Ῥώσου ἀντιπροσώπου καὶ τῶν συναδέλφων αὐτοῦ. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ἠγωνίζετο νὰπομακρύνῃ τὸ σύνορον τῆς Ῥωμανίας ὅσον τὸ δυνατὸν ἀπώτερον τοῦ περιωνύμου ἐκείνου φρουρίου, οἱ δὲ συνάδελφοι αὐτοῦ ἐπεθύμουν νὰ ὀρίσωσιν αὐτὸ τόσον πλησίον τῶν τειχῶν, ὥστε νὰ ἀφήσωσι τὰ σφαγεῖα τῆς πόλεως ἐντὸς τοῦ Ῥωμανικοῦ ἐδάφους. Λυθέντος δὲ τοῦ ζητήματος τούτου, ἡ Ῥωμανικὴ κυβέρνησις κατέλαβε τὸ ὀχύρωμα Ἀράμπ Τάμπια τὸ θρυληθὲν ἔνεκα τῶν κατορθωμάτων τῶν Ἀγγλων κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ 1854· ἀλλ' ἡ πρᾶξις αὕτη ἐξηρέθισε τὴν Ῥωσίαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστ' ἐζήτησεν ἐπιμόνως τὴν ἐκκένωσιν τῆς θέσεως ταύτης ὑπὸ τῶν προτέρων συμμάχων· ἡ δὲ δευτέρα αὕτη ταπεινώσις ἐπλήγωσεν, ὡς εἰκὸς, τὴν ὑπερηφάνειαν ἔθνους νεαροῦ καὶ γενναίου. Τέλος δὲ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1880 ἐχαράχθησαν ὀριστικῶς τὰ σύνορα, τοῦ πολυθρυλήτου ὀχυρώματος δοθέντος εἰς τοὺς Ῥωμάνους, οἵτινες οὕτως ἀπέφυγον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ πῆξωσι τὴν γέφυραν αὐτῶν οὕτω πλησίον τῆς Σιλιστρίας, ὥστε νὰ εὐρίσκωνται ἐκτεθειμένοι εἰς τὴν βουλγαρικὴν φρουράν. Κατὰ ταῦτα τὰ σύνορα τῆς Βουλγαρίας καὶ Ῥωμανίας ὠρίσθησαν δυσαρέστως δι' ἀμφοτέρα τὰ κράτη, εἰς μὲν τὴν Βουλ-

γαρίαν δοθέντος τοῦ ὀχυροῦ φρουρίου τοῦ δεσπόζοντος τῆς Δοβρούτσας, εἰς δὲ τὴν Ῥωμανίαν παραχωρηθέντων ἀξίων λόγου ἔξαρτημάτων τῆς Σιλιστρίας. Ἄλλαι δὲ δυσκολίαι προεκλήθησαν ἐκ τῶν κανονισμῶν τοῦ Δουνάβεως μεταξὺ τῶν Σιδηρῶν πυλῶν καὶ τοῦ Γαλαζίου. Ἡ Αὐστροουγγαρία, καίπερ μὴ οὔσα τῶν παριστρίων κρατῶν ἐν τῷ μέρει τούτῳ τοῦ Δουνάβεως, κατώρθωσε νὰ λάβῃ τὴν προεδρίαν καὶ τὴν προεδρικὴν ψῆφον ἐν μικτῇ ἐπιτροπείᾳ τῶν παριστρίων κρατῶν κατασιάσῃ χάριν κανονισμοῦ τῶν κατὰ τὸν ποταμόν. Ἄλλ' ἡ Ῥωμανία διεμαρτυρήθη κατὰ τῆς ἀναμίξεως ταύτης τῆς δυαδικῆς μοναρχίας ἐν ταῖς σερβικαῖς, βουλγαρικαῖς καὶ ῥωμανικαῖς χώραις, δι' ὧν ῥέει ὁ ποταμός. Μόλις δὲ τῷ 1883 διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου, τῆς ὑπογραφείσης ὑπὸ τῶν δυνάμεων τῶν συμμετασχουσῶν τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου, ἐλύθη ὀριστικῶς τὸ ζήτημα τοῦτο. Τότε ἡ ἰσχὺς τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπιτροπείας, παραταθεῖσα μέχρι τοῦ 1904 καὶ κατόπιν δυναμένη αὐτομάτως νὰ ἀνανεωθῇ κατὰ τριετεῖς περιόδους, ἐπεξετάθη μὲν μέχρι τῆς Βραΐλας, ἀλλ' ἔπαυσε ἀπὸ τοῦ βραχίονος Κίλια τοῦ ποταμοῦ, ὅστις εἶνε μέρος μὲν ῥωσικὸς, μέρος δὲ ῥωμανικὸς· ἀπὸ δὲ τῆς Βραΐλας μέχρι τῶν Σιδηρῶν πυλῶν ἐξησκεῖτο ὁμόχρονος δικαιοδοσία ὑπὸ μικτῆς ἐπιτροπείας, συγκειμένης ἐκ πέντε μελῶν, ἐκλεγομένων ὑπὸ τῆς Αὐστροουγγαρίας, τῶν τριῶν παριστρίων κρατῶν καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπιτροπείας ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Αὐστριακοῦ ἐπιτετραμένου καὶ ἐχούσης τὴν ἔδραν αὐτῆς ἐν Γιουρτζέβῳ. Τὰ τρία παριστρια κράτη εἶχον ἀποκλεισθῆ ἀπὸ τῆς συνδιασκέψεως ἐκείνης· μόνη δὲ ἡ Ἀγγλία εἶχε συνηγορήσει ὑπὲρ ἀποδοχῆς τῆς Ῥωμανίας εἰς τὰς διασκέψεις αὐτῆς.

Πρὶν δὲ συμβῶσι ταῦτα, ἡ Ῥωμανία τῇ 14 Μαρτίου τοῦ 1881 εἶχε κηρυχθῆ βασιλείον κατὰ πρότασιν τοῦ αὐτοῦ ἐκείνου στρατηγοῦ Λέκκα, ὅστις εἶχεν ἀναμιχθῆ εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ Κούζα πρὸ δεκαπέντε ἔτων. Τὸ ῥωμανικὸν στέμμα κατεσκευάσθη ἐκ τουρκικοῦ πυροβόλου, κυριευθέντος ἐν Πλεύνα, εἰς ἔνδειξιν τοῦ τρόπου, καθ' ὃν εἶχεν ἐπιτευχθῆ ἡ ἀνεξαρτησία τῆς χώρας. Ὀλίγους δὲ μῆνας πρότερον εἶχε λυθῆ τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου, ἐπειδὴ τὸ μόνον τέκνον τῆς Κάρμεν Σύλβας εἶχεν ἀποθάνει, υἱοθετήθη δὲ ὡς κληρονόμος τοῦ ἡγεμόνος ὁ Φερδινάνδος, υἱὸς τοῦ Λεοπόλδου Χοεντσόλλερν ἐκείνου, οὗ ἡ ὑποψηφιότης διὰ τὸν ἰσπανικὸν θρόνον εἶχεν ὑπάρξει ἢ ἀφορμὴ τοῦ γαλλογερμανικοῦ πολέμου. Ὁ δὲ γά-

μος τοῦ ἀνεψιοῦ τούτου τοῦ Καρόλου μετὰ τῆς πριγκιπίσσης Μαρίας, θυγατρὸς τοῦ ἀποθανόντος δούκους τοῦ Κοβούργου καὶ ἐγγόνης τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας, συνέδεσε τὴν ῥωμανικὴν δυναστείαν μετὰ τῆς ἀγγλικῆς, καὶ στεναὶ ἀπέβησαν αἱ πρὸς τὰς γερμανικὰς δυνάμεις πολιτικαὶ σχέσεις τῆς Ῥωμανίας. Μετὰ δὲ τὴν συνομολόγησιν τῆς τριπλῆς συμμαχίας τῷ 1882 ὁ Μπρατιάνου, ἀκολουθῶν τὸ ἐξωτερικὸν πρόγραμμα, οὗ ἤδη ὑπερεμάχουν οἱ Γιουνιμισταὶ, οἱ «νέοι» συντηρητικοὶ τῆς Μολδαβίας, ἦλθε τῷ 1883 εἰς συνεντεύξεις πρὸς τὸν Καλνόκν καὶ τὸν Βίσμαρκ, εἰσάγων οὕτω τὸ λατινικὸν ἐκεῖνο ἔθνος εἰς τὴν σφαιραν τῶν τριῶν κεντρικῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Ῥωσίαν καὶ τὴν Γαλίαν. Ἡ δὲ προσπέλασις αὕτη συνεπέφερε τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν ἐπὶ ζημίᾳ τῆς Αὐστροουγγαρίας τάσεων τῶν Ῥωμάνων ἀπολυτρωτικῶν καθ' ὅμοιον τρόπον καθ' ἃ ἡ συμμετοχὴ τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν τριπλῆν συμμαχίαν εἶχε συνεπιφέρει ἀναγκαίως τὴν ἀποθάρρυνσιν τοῦ ἀναλόγου ἰταλικοῦ κινήματος. Οὕτω δὲ ἡ Ῥωμανία ὑπὸ Γερμανὸν μονάρχην ἀπέβη ἀντιπρόσωπος τῶν γερμανικῶν συμφερόντων ἐν τῇ ἐγγύς Ἀνατολῇ καὶ τὸ Βουκουρέστιον ὀχυρὰ σκοπιὰ τῆς τριπλῆς συμμαχίας.

Δεκαεὶς ἡμέρας μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς βερολινείου συνθήκης ταῦστριακὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν βαρῶνον Φιλίπποβιτς διέβησαν τὸν Σᾶον, διηρημένα εἰς τέσσαρας φάλαγγας, ἵνα καταλάβωσι τὴν Βοσνίαν. Καὶ ἡ μὲν κυρία φάλαγξ ἐτρόπη διὰ τῆς ἱστορικῆς ὁδοῦ κατὰ μῆκος τῆς κοιλάδος τῆς Βόσνας, τῆς αὐτῆς ἐκείνης ὁδοῦ, δι' ἧς εἶχε διέλθει ὁ πρίγκιψ Εὐγένιος, ὅτ' ἐπεχείρησε τῷ 1697 τὴν πολυθρόνητον αὐτοῦ εἰσβολὴν εἰς τὸ Σεράγιεβον. Ἄλλ' οἱ Αὐστριακοὶ δὲν εἶχον ὑπολογίσει τὸν φανατισμὸν τῶν Μωαμεθανῶν τῆς Βοσνίας. Καὶ δὴ τῇ 22 Ἰουλίου οἱ Μουσουλμᾶνοι τοῦ Μαγκλαῖ κατεκερμάτισαν προδοτικῶς ἕλην Οὐσσάρων, ἐπηκολούθησαν δ' ἀλλεπάλληλοι ἀψιμαχίαι, ἕως ἡ δευτέρα φάλαγξ, κυριεύσασα τὴν ἀρχαίαν πόλιν Γιαίτσε, ὅπου εἶχεν ἀποθάνει τῷ 1463 ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῆς Βοσνίας, κατώρθωσε νὰ ἐνωθῇ μετὰ τοῦ κυρίου σώματος, καὶ ὤρμησε κατὰ τοῦ Σεραγιέβου. Προσεγγιζόντων δὲ τῶν Αὐστριακῶν, ἐξερράγη ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἀποστασία, καὶ, καταλυθέντος τοῦ Τούρκου διοικητοῦ, φανατικὸς Τούρκος, ὀνομαζόμενος Χατζηλόγιας, ἐκήρυξεν ἱερὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν. Τῇ δὲ ἑβδόμῃ Αὐγούστου οἱ Αὐστριακοὶ ἤρχισαν πῦρ ἐναντίον τῆς πόλεως, ἥτις

μετ' ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν περιῆλθεν εἰς αὐτούς. Μέγα μέρος τῆς πόλεως κατεστράφη ὑπὸ τοῦ πυρός, καὶ οἱ τάφοι πολλῶν Αὐστριακῶν στρατιωτῶν παρέχουσι μέχρι καὶ τῆς σήμερον σιωπηρὰν μαρτυρίαν τῆς λύσεως τῶν ὑπερασπιστῶν. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ κατὰ τὴν ὑπαιθρον χώραν ἐξερράγη κλεφτοπόλεμος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μουκτίγια ἐφένδη, Ἀλβανοῦ ἐκ τοῦ Νοβιπαζάρ, μεθ' οὗ εἶχον συνενωθῆ ἱκανοὶ Τούρκοι ἐκ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ. Ἡ κοιλάς τῆς Βόσνας ἀπέβη καὶ πάλιν τὸ θέατρον διαρκῶν συγκρούσεων, καὶ ἡ Ἑρζεγοβίνη, ἣτις κατ' ἀρχὰς εἶχεν ὑποταχθῆ εἰς τὸν βαρῶνον Γιובάνοβιτς σχεδὸν ἄνευ ἀντιστάσεως, ἔμεινεν ἀνυπότακτος. Παρέστη ἀνάγκη νὰ σταλῶσιν ἕτερα τέσσαρα σώματα πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ στρατοῦ τῆς κατοχῆς. Τότε ἐξεκαθάρθη ἡ κοιλάς τῆς Βόσνας, ἡ Ἑρζεγοβίνη ὑπετάχθη περὶ τὰ μέσα Σεπτεμβρίου, καὶ τῆ 8 Ὀκτωβρίου παρεδόθη τὸ τελευταῖον ἔρυμα τῶν Βοσνίων ἐπαναστατῶν. Ἀλλὰ τῷ 1882 ἐξερράγη ἐν τῇ Ἑρζεγοβίνῃ νέα ἐπανάστασις, καὶ μόλις μετὰ τὸν διορισμὸν τοῦ βαρῶνου Κάλλαῦ, τοῦ ἱστορικοῦ τῶν Σέρβων καὶ πρότερον γενικοῦ προξένου τῆς Αὐστρίας ἐν Βελιγραδίῳ, εἰς ὃν ἀνετέθη ἡ διοίκησις τοῦ «καταληφθέντος ἐδάφους», ἤρχισεν ἡ προοδευτικὴ ἐργασία, ἣτις ἔκτοτε δὲν ἔπαυσε προαγομένη.

Ἡ δὲ στρατιωτικὴ κατοχὴ τῶν τριῶν πόλεων τοῦ Νοβιπαζάρ ἤρχισε διὰ τῆς εἰς τὸ Πλέβλγιε εἰσόδου τοῦ αὐστροουγγρικοῦ στρατοῦ τῆ 29 Αὐγούστου 1879. Οἱ Αὐστριακοὶ ἀπέστειλαν αὐτόσε ἓνα μόνον πολιτικὸν ὑπάλληλον, ἐξηκολούθησαν δὲ συνυπάρχουσαι αἱ τουρκικαὶ διοικητικαὶ, δικαστικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ ἀρχαί, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου τουρκικὸς στρατὸς ἐστάθμευεν ἐν ταῖς αὐταῖς πόλεσιν, ἐν αἷς ἐγκατεστάθησαν καὶ αὐστριακαὶ φρουραί. Καὶ ὁ μὲν καθορισμὸς τῶν συνόρων τοῦ Νοβιπαζάρ, καθ' ὃν ἡ Γερμανία ὑπεστήριξε τοὺς Τούρκους, ὑπῆρξεν αἰτία δυσφορίας τῶν Ῥώσων· ἀλλ' αἱ φιλικαὶ σχέσεις μεταξὺ τῶν αὐστριακῶν καὶ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν διτηρήθησαν εὐρύτατα κατὰ τὴν περίοδον τῆς μικτῆς ἐκείνης κατοχῆς ἕνεκα τῆς συνετῆς διαγωγῆς τοῦ Φερικ Σουλεϊμάν, τοῦ μονίμου πασσᾶ τοῦ Πλέβλγιε, ὅστις εἶχε διορισθῆ μικρὸν μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς παραδόξου ἐκείνης καὶ συμμιγοῦς διαρρυθμίσεως τῶν πραγμάτων. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκ τοῦ *σαντζακίου* τοῦ Νοβιπαζάρ διὰ τῆς αὐστροτουρκικῆς συμβάσεως τοῦ 1879 ἐπελθοῦσα ἀπαγόρευσις τῆς διαμονῆς Τούρκων ἀτάκτων ἔφερεν ἐξαίρετα ἀποτελέσματα, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου ἡ ὀθωμανικὴ ὑπερηφάνεια ἐθεραπεύθη χαρακτηριστικῶς διὰ τῆς

διπλωματικῆς ἐπινοήσεως τῆς εἰς νέον μικρότερον *σαντζακίον*, τὸ τοῦ Πλέβλγιε, συγκροτήσεως τῶν τριῶν πόλεων καὶ τῶν τεσσάρων μικρῶν μεταξὺ αὐτῶν σκοπιῶν τῶν κατεχομένων ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν. Ἀλλ' ὅμως πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς τοῦ διαμερίσματος τούτου, ὄντας τοὺς πλείστους Σέρβους, ἐπειδὴ ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἡ Ῥασκία, ἡ κοιτὶς τῆς ἀρχαίας σερβικῆς μοναρχίας, οἱ «Εὐρωπαῖοι» οὐδέποτε ἀπέβησαν οἰκτεῖοι. Εἰς τοὺς «δουλωθέντας» ἐκείνους Σλάβους οὐδέποτε ἐπέτρεψαν οἱ ἐλεύθεροι αὐτῶν Σέρβοι καὶ Μαυροβούνιοι γείτονες νὰ λησμονήσωσι τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, καὶ ἐθεώρουν τὴν αὐστροτουρκικὴν λωρίδα, τὴν παρεμποδίζουσαν τὴν ἔνωσιν τῶν δύο ἐκατέρωθεν αὐτῶν κρατῶν, ὡς κώλυμα τῆς πραγματώσεως τοῦ οὐρανοῦ ἐκείνου περὶ ἀναβιώσεως τῆς σερβικῆς αυτοκρατορίας, ὅπερ μετὰ πάροδον πέντε αἰώνων ἦτο ἀκόμη πάντοτε ζωηρὸν ἐν τῇ φαντασίᾳ τῶν διεσκεδασμένων Σέρβων. Ἀλλὰ τῷ 1881 ὁ Μιγιάτοβιτς, ὢν τότε ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἐν Σερβίᾳ, ὑπέγραψε μυστικὴν σύμβασιν μετὰ τῆς Αὐστρίας, ὑπισχνόμενος νὰποθαρρύνῃ τὸν ὑπὸ τῶν Σέρβων ἐξερεθισμὸν τῶν Βοσνίων ἐπὶ τῷ ὄρω ὑποσχέσεως τῆς Αὐστρίας περὶ ὑποστηρίξεως τῶν σερβικῶν ἀξιώσεων περὶ ἐδαφικῆς ἐπεκτάσεως ἐν τῇ Παλαιᾷ Σερβίᾳ ἢ μᾶλλον «ἐν τῇ διευθύνσει τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀξιού». Ἡ σύμβασις αὕτη, ἣς ἡ προθεσμία ἔληξε τῷ 1889, λέγεται, ὅτι ἐχαρακτηρίσθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Σερβίας Ἀλεξάνδρου ὡς προδοτικὴ.

Καθ' ὃν δὲ χρόνον ἡ Αὐστρία κατελάμβανε τὴν νέαν αὐτῆς θέσιν «ὡς φρουρὸς τῶν Βαλκανίων», ὁ γείτων αὐτῆς ἡγεμὼν τοῦ Μαυροβουνίου δὲν κατῴρθονε νὰ καταλάβῃ τὰ δύο ἄλβανικὰ διαμερίσματα τῆς Γκουσίνγγιε καὶ τῆς Πλάβας, ἅτινα εἶχον παραχωρηθῆ εἰς αὐτὸν ἐν Βερολίῳ. Οἱ κάτοικοι αὐτῶν ἦσαν ἄριστοι μαχηταί, ὀλιγωροῦντες τελείως τοῦ τε συνεδρίου καὶ τοῦ σουλτάνου καὶ ἀντιπασσόμενοι εἰς τὴν ἄνευ οἰκείας συναινέσεως μεταφορὰν τῶν ἰδίων ἐστιῶν καὶ ἑαυτῶν εἰς ἄλλο κράτος, ὅπερ, δεκτοῦ γενομένου ὅτι διωκεῖτο καλλίτερον τοῦ ἰδίου ἑαυτῶν, ἔμελλε νὰ καταλύσῃ τὰ πατροπαράδοτα αὐτῶν προνόμια ἀνομίας. Τὸ δὲ γεγονός, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Γκουσίνγγιε ἐγίνωσκον σχεδὸν πάντες τὴν σερβικὴν καὶ εἶχον μεταστῆ ἀπὸ τῆς ὀρθοδοξίας εἰς τὸν μωαμεθανισμόν, συνετέλει μόνον εἰς τὴν αὔξησην τῆς ἔχθρας μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Μαυροβουνίων γειτόνων, καὶ ἡ φερομένη ἐξ εἰδωλολατρῶν καταγωγῆ τῶν κατοικούντων παρὰ τὴν λίμνην τῆς Πλάβας δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἐπίμονον αὐτῶν ἀντί-

στασιν κατά τε τῶν Τούρκων ὑπαλλήλων καὶ τῶν ἀλκίμων Μαυροβουνίων. Ὁ δὲ πρῶτος ὑπὸ τοῦ σουλτάνου ἀποσταλεῖς, ὅπως πείσῃ τοὺς Ἀλβανοὺς νὰ ὑπακούσωσιν εἰς τὰ διαταχθέντα ὑπὸ τοῦ βερολινείου συνεδρίου, ὑπῆρξεν ὁ Μεχεμέτ Ἀλῆς, εἷς τῶν ἐν Βερολίῳ πληρεξουσίων τῆς Τουρκίας· ἀλλ' οἱ Ἀρναοῦται δὲν ἠὺλαβοῦντο ἐπιφανεῖς ἄνδρας, καὶ ἐπυρπόλησαν μὲν τὴν ἐν Διάκοβα οἰκίαν αὐτοῦ, ἐφόνευσαν δ' αὐτὸν ἐξερχόμενον τοῦ καιομένου κτιρίου τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1878. Δεύτερος δ' ἀπεσταλμένος δὲν κατώρθωσε νὰ πείσῃ αὐτοὺς εἰς ὑποχώρησιν. Ἐπὶ τούτοις δὲ τῷ 1879 ἐξεργάγησαν ἐχθροπραξίαι μεταξὺ τῶν Ἀλβανῶν καὶ τῶν Μαυροβουνίων, καὶ ἀνεβίωσεν ὁ «ἀλβανικὸς σύνδεσμος», ὅστις εἶχε συστηθῆ ἵνα καταπολεμήσῃ τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Εἶχε δὲ ἰδρυθῆ ὁ σύνδεσμος οὗτος εἰ μὴ καθ' ὑπόδειξιν, ἀλλὰ βεβαίως πρὸς εὐχαρίστησιν τῆς Πύλης, ἣτις οὕτω κατώρθωσε νὰ μεταχειρισθῆ ὡς δικαιολογίαν χάριν μὴ ἐκπληρώσεως τῶν δυσαρέστων ὑποχρεώσεων, ἃς εἶχεν ἀναλάβει, τὸ ἔθνικόν αἴσθημα φυλῆς, ἣτις δὲν εἶχεν ἰδίαν ὑπαρξίν ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Σκενδέρβεη, οὐδὲ μέγαν ἐπιχώριον ἠγέτην μετὰ τὸν Ἀλῆν πασσᾶν τῶν Ἰωαννίνων. Καὶ ἔγεινε μὲν δεκτὴ τῇ 31 Μαρτίου 1880 συνδιαλλαγή, προταθεῖσα ὑπὸ τοῦ κόμιστος Κόρτη, τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἰταλοῦ πρεσβευτοῦ, καθ' ἣν τὸ Μαυροβούνιον ἔμελλε νὰ λάβῃ ἀντὶ τῶν πόλεων Γκουσίνγγιε καὶ Πλάβας μόνον μέρος τοῦ διαμερίσματος ἐκείνου καὶ εὐρείαν λωρίδα ἐδάφους μεταξὺ τῆς Ποδγορίτσας καὶ τῆς λίμνης τῆς Σκόδρας, περιλαμβανομένου μέρους τῆς φυλῆς Γκρούδας μετὰ τῆς πόλεως Τούζη, τῆς πολυθρυλήτου κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1911 ἐπανάστασιν τῶν Μαλτσόρων¹· ἀλλ' ἡ πρότασις αὕτη ἀπεδείχθη ἀνεκτέλεστος ἔνεκα τῆς ὀριστικῆς ἀντιστάσεως τῶν Ἀλβανῶν. Καὶ δὴ οἱ κατοικοῦντες τὸ διαμέρισμα ἐκεῖνο ἦσαν καθολικοὶ, καὶ, ὡς οἱ Τουρκαλβανοὶ εἶχον ἀντιστῆ εἰς τὸν ἡγεμόνα Νικόλαον ὡς Χριστιανόν, οὕτως οἱ καθολικοὶ ἀπέκρουον αὐτὸν ὡς τι χεῖρον, ὡς ὀρθόδοξον. Ὁ Πρέγκ Μπίμπ Ντόντας, ὁ ἡγεμὼν τῶν Μιρδιτῶν, οὗ τὸ ἔδαφος πρὸς νότον τοῦ Δρίνου δὲν ἠπειλεῖτο ὑπὸ τῆς σκοπομένης ἐπαυξήσεως τοῦ Μαυροβουνίου, ὥδευσεν, ἠγούμενος τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ φυλῆς, πρὸς βοήθειαν τῶν ὁμοθρήσκων, καὶ μετ' οὐ πολὺ δεκακισχίλιοι ἄνδρες εὐρίσκοντο παρὰ τὰ σύνορα.

¹ Αὕτη φαίνεται ὅτι εἶνε ἡ ὀρθὴ προφορὰ τοῦ ὀνόματος, ὅπερ συνήθως προφέρεται Μαλισσόροι.

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀναλάβει ἐν Ἀγγλίᾳ τὰ ἡνία τῆς ἀρχῆς ὁ Γλάδστον, καὶ ἡ πασίγνωστος αὐτοῦ συμπάθεια πρὸς τοὺς Μαυροβουνίους διηκόλυνε τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος. Οἱ πληρεξούσιοι τῶν δυνάμεων συνῆλθον εἰς συνδιάσκεψιν ἐν Βερολίῳ τὸν Ἰούνιον, ὅπως συσκεφθῶσι περὶ τῶν ἀρίστων μέτρων χάριν ἐξασφαλίσεως τῆς ὑπὸ τῆς Τουρκίας ἐκτελέσεως τῶν ὑποχρεώσεων, ἃς εἶχεν ἀναλάβει πρὸ τριῶν ἐτῶν, ἀλλ' ἔμμενον ἀνεκτέλεστοι, καὶ προέτειναν, ὅπως ἀντὶ τοῦ σχεδίου τοῦ κόμιστος Κόρτη τὸ Μαυροβούνιον λάβῃ τὴν πόλιν Ὀλκίνιον καὶ λωρίδα παραλιακὴν μέχρι τοῦ ποταμοῦ Μπογιάνας. Ἀλλ' ἡ Πύλη ἀπέρριψε τὴν πρότασιν ταύτην ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι τὸ Ὀλκίνιον περιελάμβανε μωαμεθανικὸν πληθυσμὸν, καὶ παρεκίνησε κρυφίως τοὺς Ἀλβανοὺς νὰντιστῶσιν εἰς τὴν παραχώρησιν ταύτην. Ἐπὶ τούτοις δὲ κατὰ πρότασιν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως αἱ δυνάμεις προέβησαν τὸν Σεπτέμβριον εἰς ναυτικὴν ἐπίδειξιν πρὸ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης ἀποικίας τῶν Βενετῶν, ἐν ᾧ συγχρόνως ὁ στρατὸς τοῦ Μαυροβουνίου προσήγγισε πρὸς αὐτὴν κατὰ ξηράν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Πύλη ἐπέμενεν ἀκόμη, καὶ οἱ ναύαρχοι ἀπέφευγον νὰ βομβαρδίσωσι τὴν πόλιν, ἡ κατάστασις ἐκείνη τῆς πρὸ τοῦ Ὀλκινίου ἀπραξίας, τὸ *Dulcigno far niente* ἐκεῖνο, καθ' ἃ ἔλεγε σκώπτων ὁ Μπόϋστ, ἔμελλε νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπ' ἀόριστον, ἂν μὴ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις προέτεινε τὴν κατάληψιν τοῦ πλουσίου τελωνείου τῆς Σμύρνης. Ἦρκεσε δὲ καὶ μόνη ἡ πρότασις αὕτη, ὅπως ἐπέλθῃ τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα. Ὁ Δερβίς πασσᾶς, ὁ Τοῦρκος φρούραρχος, ἐξεδίωξε τοὺς Ἀλβανοὺς, καὶ τέλος τῇ 14 Νοεμβρίου οἱ Μαυροβούνιοι κατέλαβον εἰρηνικῶς τὸ Ὀλκίνιον. Ὁ δὲ ἡγεμὼν Νικόλαος δημοσίᾳ ἐξέφρασε τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ οὐδέποτε ἔλησμόνησε τὰς ἐνεργείας αὐτῆς, ὅπως προμηθεύσῃ εἰς αὐτὸν τὴν νέαν ἐκείνην πρὸς τὴν θάλασσαν διέξοδον. Ἀλλ' οὐχ ἦττον τὸ Ὀλκίνιον δὲν εἶνε τὸ φυσικὸν ἐπίνειον τοῦ Μαυροβουνίου, ἀλλὰ μᾶλλον τῆς Ἀλβανίας, καθ' ἃ ἐξακολουθοῦσιν ἀναλογιζόμενοι οἱ Ἀρναοῦται· εἶνε μῆλον τῆς ἔριδος μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Σλάβων, οἵτινες ἄλλως δὲν ἀνέπτυξαν αὐτό. Πράγματι εἶνε ἀπλῶς ἀνοικτὸς ὄρμος, καὶ ὁ γειτονικὸς κόλπος τοῦ Val di Noce οὐδέποτε ἐχρησιμοποιήθη. Ἀλλ' οὐχ ἦττον τὸ Μαυροβούνιον, καίτοι ἀκόμη στερεῖται καλοῦ λιμένος, καίτοι ἡ εἰς αὐτὸ ἀνήκουσα Ἀντίβαρις ἐδεσμεύετο ἀκόμη τῷ 1909 ὑπὸ αὐστριακῶν κλοιῶν, ἔχει παραλιαν τεσσαράκοντα καὶ ἑπτὰ χιλιομέτρων, καὶ χρεωστεῖ τὴν ἐπέκτα-

σιν αὐτῆς, καθ' ἃ ἐχρεώσται καὶ τὴν βραχεῖαν ὑπ' αὐτοῦ κατάληψιν τοῦ Κατάρου τῷ 1813, εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου. Ἄλλ' ἢ προσάρτησις τοῦ Ὀλκινίου ὑπῆρξεν ἡ τελευταία εἰς τὸ Μαυροβούνιον παρασχεθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας ὑπηρεσία. Οἱ διάδοχοι τοῦ Γλάδστωνος οὐδεμίαν ἐπέδειξαν μέριμναν περὶ τοῦ «μικροτάτου μεταξὺ τῶν λαῶν», ἐπειδὴ ἐπὶ ἔτη ὅλα ἀφῆκαν τὴν Ἀγγλίαν ἄνευ ἀντιπροσώπου ἐν Κεττίγγη, δὲν ἐδημοσίευσαν ἐκθέσεις περὶ τῶν προόδων τῆς χώρας καὶ δὲν συμμετέσχον τῆς πεντηκονταετηρίδος τοῦ μονάρχου αὐτῆς, ἐπιτρέποντες οὕτως, ὅπως ἡ βρετανικὴ γοητεία ἐκπίπτῃ ἐν ἐνὶ τῶν κρατῶν, ὅπου ἡ Ἀγγλία ἐτιμᾶτο ἄλλοτε τὰ μέγιστα. Ὁ δὲ Δερβίς πασσᾶς συνεπλήρωσε τὴν εἰρήνευσιν τῆς βορείου Ἀλβανίας, καλέσας τὸν Πρὲγκ Μπίμπ Ντόνταν νὰ ἐπισκεφθῆ τουρκικὸν πολεμικὸν πλοῖον ναυλοχοῦν τότε ἔξωθεν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Μεδοῦης. Καὶ ὁ μὲν νεαρὸς ἡγεμὼν τῶν Μιρδιτῶν ἀπεδέχθη τὴν πρόσκλησιν ἀνυπόπτως, ἀλλ' ἅμα τῇ ἐπιβιβάσει αὐτοῦ τὸ σκάφος ἀπέπλευσε, καὶ ἀπήγαγεν αὐτὸν εἰς ἔξοριαν διαρκέσασαν εἴκοσι καὶ ὀκτὼ ἔτη, καθ' ἣν διέμεινε τὸ πλεῖστον ἐν τῇ Κασταμονῇ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὁπόθεν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα τῷ 1908. Σῶμα δὲ χωροφυλάκων, τὸ λεγόμενον «τῶν Μιρδιτῶν ζαπτιέδων» εἶχε συγκροτηθῆ χάριν τῆς φυλάξεως τῆς τάξεως ἐν τῇ γενετείρᾳ αὐτοῦ· ἀλλὰ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἔξορίας τοῦ ἡγεμόνος καὶ κατὰ τὴν ἀπουσίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ καὶ τῆς ἀδελφῆς ἀπὸ τῆς ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῶν Μιρδιτῶν ἐρειπιωθείσης ἐστίας τοῦ οἴκου τῶν Ὀρόση πᾶσα ἡ πραγματικὴ ἐξουσία ἐξήσκειτο ὑπὸ τοῦ Μιρδίτου Ἄμποτ, ὅστις ἐν Νέα Φουνλάνδη καὶ ἐν Βομβάῃ εἶχε διδαχθῆ τίνα σημασίαν ἔχει ἡ ἐλευθερία καὶ ὁ πολιτισμός. Ἄλλοι δ' ἠγέται τοῦ ἀλβανικοῦ συνδέσμου ἔξωρίσθησαν, ἀλλὰ νέος δεσμὸς συνεστήθη τῷ 1883 μεταξὺ τῶν τεσσάρων καθολικῶν φυλῶν Καστράτη, Χότη, Γκρούδα καὶ Σκρέλη, ὅπως ἀνταπαχθῶσιν εἰς τὸν ὀριστικὸν κανονισμὸν τῶν συνόρων τοῦ Μαυροβουνίου. Καὶ κατ' αὐτὸ δὲ τὸ 1911 ὑπῆρχον δύο σημεία, ὅπου τὰ ὄρια τῆς ἡγεμονίας δὲν εἶχον καθορισθῆ, ἐν Μουτζέσκα πρὸς τὴν Ἀλβανίαν καὶ πλησίον τοῦ Γκραχόβου πρὸς τὴν Ἑρζεγοβίνην, καὶ ἡ καθαρῶς πολιτικὴ αὕτη συνοριακὴ γραμμὴ ἐχαράχθη ἀλλαχοῦ τῆς χώρας οὕτω κακῶς, ὥστε ἄνθρωποι τῆς αὐτῆς οἰκογενείας καὶ τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων ἐν χώρα ποιμενικῇ ἐχωρίσθησαν ὑπὸ τῶν συνόρων ἐκείνων τῶν ἀντικειμένων τελείως εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ εἰς τὴν ἐθνογραφίαν. Ἐντεῦθεν δύναν-

ται νὰ ἐξηγηθῶσιν αἱ πλεῖσται τῶν ἀκολούθων διχονοιῶν μεταξὺ τῶν Μαυροβουνίων καὶ τῶν Ἀλβανῶν, διχονοιῶν ἱκανῶν νὰ μεγεθυνθῶσιν εἰς διεθνῆ συμβάντα.

Ἡ δὲ διαρρύθμισις τῶν ἐλληνικῶν συνόρων ἡ προταθεῖσα ἐν τῷ βερολινεῖῳ συνεδρίῳ παρέσχε περισσοτέραν ἀνησυχίαν ἢ ἡ τῶν ὀρίων τοῦ Μαυροβουνίου. Ὁ Μπήκονσφηλδ εἶχεν ἀνακοινώσει εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅτι εἶχε μέλλον καὶ ὅτι κατὰ ταῦτα θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναμῆνῃ. Ἄλλ' ἀνέμεινε τρία ἔτη πρὶν ἢ λάβῃ μέρος τοῦ νέου ἐδάφους τοῦ ὀρισθέντος ὡς ἀνήκοντος εἰς αὐτὴν, ἀνέμεινε δὲ τριάκοντα ἔτη καὶ πλέον χάριν τοῦ ὑπολοίπου. Ἡ Πύλη ἠκολούθησε τὴν συνήθη αὐτῇ ἀναβλητικὴν διαγωγὴν. Αἱ τουρκικαὶ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ ἐπέμεινον, ὅτι ἡ γραμμὴ τοῦ Πηνειοῦ καὶ τοῦ Θυάμιδος (Καλαμᾶ) δὲν θὰ ἦτο εὐυπεράσπιστος, ἀνεφάνη δὲ ὁ Ἀλβανικὸς σύνδεσμος ἐν τῇ Ἡπείρῳ καὶ τῇ βορείῳ Ἀλβανίᾳ. Καὶ ὅτε μὲν ἡ Πύλη διώρισε τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτῆς, τὸ ἡπειρωτικὸν χωρίον, ἐν ᾧ ἔμελλον νὰ συναντηθῶσι μετὰ τῶν Ἑλλήνων συναδέλφων, δὲν ἠδύνατο νὰ εὐρεθῆ ἐπὶ τοῦ χάρτου· ὅτε δὲ τέλος ἐπετεύχθη ἡ συνέντευξις ἐν Πρεβέζῃ τῇ 21 Ἰανουαρίου 1879, οἱ ἐπίτροποι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συμφωνήσωσιν. Οἱ Ἕλληνες εὕρισκον ἀνάρμοστα καὶ ἀσύμφωνα πρὸς τὸ πρωτόκολλον τοῦ Βερολίνου τὰ σύνορα τὰ προσφερόμενα ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἅτινα ἤρχιζον ἀπὸ σημείου μεταξὺ Ἀλμυροῦ καὶ Βόλου καὶ κατήρχοντο εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀσπροποτάμου, ἀφινόμενου οὕτω μεγάλου μέρους τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου εἰς τὴν Τουρκίαν, γινομένης δὲ παραχωρήσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ Ἀλμυροῦ, τοῦ Δομοκοῦ καὶ μερῶν τινῶν τῶν διαμερισμάτων Καρδίτσης καὶ Φαρσάλων. Κατ' ἀκολουθίαν τῇ 6 Μαρτίου ἡ μὲν ἐπιτροπεὶα διέκοψε τὰς συνεδρίας αὐτῆς, Ἀλβανοὶ δ' ἀπεσταλμένοι ἐπεσκέφθησαν τὰς κυριωτέρας πρωτεύουσας τῆς Εὐρώπης, αἰτήσεις δὲ καὶ ἀνταιτήσεις ἐπέστειλλον σωρηδὸν εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν παρὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν κατοίκων τῆς χώρας, ἦν ἐκεῖνοι μὲν ἐκάλουν Ἡπειρον, οὗτοι δ' Ἀλβανίαν, ἐκείνων μὲν δεομένων ὑπὲρ ἐνώσεως μετὰ τῆς Ἑλλάδος, τούτων δὲ δηλούντων τὴν πρόθεσιν νὰ φύγῃσι μᾶλλον ἢ νὰ ἐπιτρέψωσι τὴν παραχώρησιν τῆς Πρεβέζης, τῆς Ἀρτης καὶ τῶν Ἰωαννίνων. Τότε ὁ Βάδδινγκτων προέτεινεν, ὅπως αἱ διαπραγματεύσεις αἱ διακοπεῖσαι ἐν Πρεβέζῃ ἀρχίσωσιν ἐκ νέου ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν τῶν πρεσβευτῶν τῶν δυνάμεων, καὶ ὁ Σώλσβαρ ἐν ἀριστοτεχνικῷ ἐγγράφῳ ἀπεφάνθη, ὅτι τὰ

σύνορα τοῦ 1832 εἶχον ἐκλεχθῆ κακῶς, ὅτι ἦσαν μεγάλως ἐκτεθειμένα εἰς ληστείαν καὶ ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔδαφος ἦτο « μᾶλλον πηγὴ ἀδυναμίας ἢ ὀχυρότητος διὰ τὸν σουλτᾶνον ». Κατ' ἀκολουθίαν νέα ἑλληνοτουρκικὴ ἐπιτροπεὶα συνήλθε παρὰ τὸν Βόσπορον τὸν Αὔγουστον, ἀλλὰ μετὰ τῶν αὐτῶν καὶ πρότερον ἀποτελεσμάτων, οὐδ' ὑπῆρξεν εὐτυχεστέρα πρότασις γενομένη ὑπὸ τοῦ Σώλσβαρου περὶ ἐπιτροπείας πρὸς καθορισμὸν τῶν συνόρων. Ἡ δ' ἀνάρρησις τοῦ Γλάδστωνος τῷ 1880 ἐχαιρετίσθη εὐφροσύνως ἐν Ἑλλάδι, καθ' ἃ ἐν Μαυροβουνίῳ, ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες ἀνεμιμνήσκοντο τοῦ νέου πρωθυπουργοῦ τῆς Ἀγγλίας εὐγνωμόνως ἐν σχέσει πρὸς τὴν τελευταίαν πρὸ δεκαἑξ ἑτῶν ἐπέκτασιν τῆς Ἑλλάδος. Ἐπὶ τούτοις ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία συνήργησαν πρὸς συγκρότησιν συνδιασκέψεως τῶν δυνάμεων ἐν Βερολίῳ τὸν Ἰούνιον χάριν λύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος καὶ τοῦ μαυροβουνιωτικοῦ. Τὰ δὲ σύνορα τὰ γενομένα δεκτὰ ἐν αὐτῇ ἐπὶ τῇ προτάσει τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας ἦσαν λίαν εὐνοϊκὰ διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἐκτεινόμενα ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Καλαμᾶ παρὰ τὸ Ἰόνιον πέλαγος καὶ μέχρι τῆς ἀνατολικῆς ἄκρας τῶν κλιτύων τοῦ Ὀλύμπου παρὰ τὸ Αἰγαῖον, τῶν τε Ἰωαννίνων καὶ τοῦ Μετζόβου παραχωρουμένων εἰς τὴν Ἑλλάδα, καίτοι ἡ Γαλλία ἐπεθύμει νὰ συμπεριληφθῆ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος ὁ ὅλος Ὀλυμπος, ἡ κατοικία τῶν ἑλληνικῶν θεῶν. Ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι δὲ τῶν παραχωρήσεων τούτων αἱ Ἀθηναὶ ἀνεμεστῶθησαν κινήσεως, ὁ δὲ Τρικούπης, ὅστις εἶχε πάλιν διαδεχθῆ τὸν Κουμουνδοῦρον ὡς πρωθυπουργός, παρεδέχθη ἀμελλητὶ τὴν πρότασιν τῆς συνδιασκέψεως, καὶ, ὅτε ἡ Πύλη ἀπέρριψεν αὐτήν, ἐκήρυξεν ἐπιστράτευσιν ἐν Ἑλλάδι. Ἄλλ' ὑπουργικὴ μεταβολὴ ἐν Γαλλίᾳ ἔβλαψε μεγάλως τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου αἱ κυβερνήσεις τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας ἦσαν οἱ ἄριστοι φίλοι τῆς Ἑλλάδος· ἀλλ' ὁ νέος ἐν Γαλλίᾳ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν Barthélemy Saint-Hilaire, ὃν οἱ Ἕλληνες ὑπελάμβανον ἀφελῶς ὡς φιλέλληνα, ἐπειδὴ εἶχε μεταφράσει τὸν Ἀριστοτέλην, ἀπεδέχθη ἐπιχειρήματα, ἅτινα ὁ Ἄγγλος αὐτοῦ συνάδελφος ἐχαρακτήρισεν ὡς τὰ τῶν Τούρκων, κατ' ἀντίθεσιν τῶν τῶν δυνάμεων.

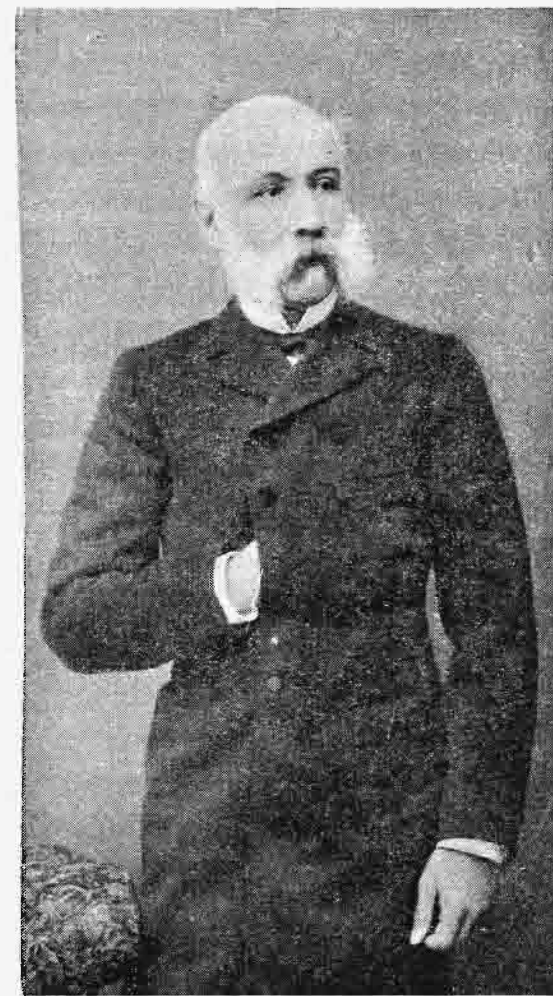
Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς τοιαύτης μεταβολῆς ὑπῆρξεν, ὅτι ἡ Πύλη, βλέπουσα διαφωνούσας τὰς δυνάμεις, ἀντέταξε σταθερὰν ἀντίστασιν, ἐν ᾧ ἄφ' ἑτέρου ἡ Ἑλλὰς ἠσχολεῖτο περὶ τὰς στρατιωτικὰς αὐτῆς παρασκευάς. Γαλλικὴ πρότασις περὶ διαιτησίας τῶν δυνάμεων ὡς

πρὸς τὸ συνοριακὸν ζήτημ' ἀπέτυχε, ἐπειδὴ οὐδέτερον τῶν ἀμέσως ἐνδιαφερομένων κρατῶν εἶχε διάθεσιν νὰ ὑποσχεθῆ τὴν ἐκ τῶν προτέρων ἀποδοχὴν τῆς ἀποφάσεως τῶν διαιτητῶν. Ἀπ' ἐναντίας δ' ἡ Πύλη προέτεινε συνδιάσκεψιν ἐν Κωνσταντινουπόλει μεταξύ ἑαυτῆς καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν δυνάμεων, καὶ ἡ συνέλευσις αὕτη, ἐξ ἧς ἀπεκλείσθη ἡ Ἑλλὰς, ἀπεφάσισε περὶ τοῦ ζητήματος. Ἄν δ' οἱ Ἕλληνες συγκατένευον, θὰ ἠδύναντο πιθανῶς νὰ λάβωσι τὴν Κρήτην, ἣν ὁ Βίσμαρκ ἦτο εὐδιάθετος νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς ἀντὶ τῶν Μωαμεθανῶν κατοίκων τῆς Ἡπείρου καὶ ἦν πράγματι προσέφερον τῇ 12 Μαρτίου οἱ Τούρκοι ἀντιπρόσωποι ὁμοῦ μετὰ στενῆς λωρίδος ἑδάφους ἐν τῇ στερεᾷ κατὰ μῆκος τῶν ὑπαρχόντων συνόρων καὶ « ὀλίγων μικρῶν νήσων » παρεμβαλλομένων. Ἄλλὰ συμφέρον τῆς Ἑλλάδος ἦτο, ὡς εἰκὸς, νὰ προτιμήσῃ αὐξήσειν ἑδαφικὴν ἐν τῇ στερεᾷ, ὅπου ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι Χριστιανοὶ ἀνταπαιτηταί, ἐπειδὴ ἡ Κρήτη, ἣτις περιελάμβανε καθ' ὅλοκληρίαν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν, ἔμελλε θᾶπτον ἢ βράδιον νὰ ἐνωθῆ μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ὁ μὲν Ἄγγλος ἀντιπρόσωπος Goschen συνηγόρησεν ὑπὲρ τοῦ στρατιωτικοῦ συνόρου τοῦ Ὀλύμπου καὶ θὰ ἠθέλεν ἐπιθυμήσει νὰ ἐξασφαλίσῃ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος τὴν Πρέβεζαν, ἐν ᾧ ὁ Granville ἀπεδέχθη, ὅτι μετὰ τὰ συμβάντα « ὁ ἑλληνικὸς λαὸς » εἶχε « τὴν μεγίστην δικαιολογίαν, ὅπως φρονῆ, ὅτι ὠφείλε νὰ ἐπέλθῃ διαρρῦθμισις τῶν συνόρων, στηριζομένη ἐπὶ γραμμῆς διερχομένης διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Καλαμᾶ καὶ τῆς τοῦ Πηνειοῦ ». Ἄλλ' ἦτο φανερόν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, ὅτι οἱ Τούρκοι τὴν παραχώρησιν τῆς Πρεβέζης ἠθέλον θεωρήσει αἰτίαν πολέμου, καὶ, ἐν ᾧ πᾶσαι αἱ δυνάμεις ἐπεθύμουν εἰρήνην, ἡ Ἑλλὰς δὲν ἦτο παρεσκευασμένη πρὸς πόλεμον. Τέλος τῇ 12 Μαΐου 1881 ὑπεγράφη σύμβασις, δι' ἧς ἡ γραμμὴ τῶν συνόρων ὠρίζετο ἀρχομένη πλησίον τοῦ στενοῦ Καραλῆ-Δερβέν, ὀλίγον βορειότερον τῆς κοιλάδος τῶν Τεμπῶν καὶ περίπου πέντε χιλιόμετρα πρὸς νότον τοῦ Πλαταμῶνος καὶ ἄγουσα εἰς τὸν Ἄραχθον παρὰ τὴν Ἄρταν, ἐκεῖθεν δ' ἀκολουθοῦσα τὸν ῥοῦν τοῦ ποταμοῦ τούτου μέχρι τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ παρὰ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Οὕτως ἡ Ἑλλὰς ἐλάμβανε σχεδὸν τὴν ὅλην Θεσσαλίαν καὶ τὸ μέρος τῆς Ἡπείρου τὸ ἀποτελοῦν τὸ διαμέρισμα τῆς Ἄρτης, ἧς ἡ πολυθρύλητος γέφυρα ἀπέβη καὶ διέμεινεν ἐπὶ μακρὸν τὸ σύνορον μεταξύ τῶν ἐλευθέρων Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἡπειρωτῶν αὐτῶν ἀδελφῶν, ἐν συνόλῳ ἔδαφος περίπου δεκατετρακισχιλίων τετραγωνικῶν χιλιομέτρων. Παρεχωρήθη

δὲ καὶ ἡ Ποῦντια, πλησίον τοῦ ἀρχαίου Ἀκτίου, κειμένη κατὰ τὸν εἰσπλουν τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου ἀπέναντι τῆς Πρεβέζης, μετὰ τῆς ὀπισθεν αὐτῆς λωρίδος τουρκικοῦ ἐδάφους· οὕτω δὲ ἡ ἑτέρα τῶν κλειδῶν τοῦ κόλπου, ἣτις εἶχε κατ' ἐξαίρεσιν ἀφεθῆ εἰς τὴν Τουρκίαν τῷ 1832, ἐδόθη εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλ' ἐπὶ τε τῆς Πούντιας καὶ ἐν Πρεβέζῃ τὰ ὀχυρώματα ὄφειλον νὰ κατεδαφισθῶσι, καὶ ἡ ναυσιπλοία τοῦ κόλπου νὰφεθῆ ἐλευθέρα. Τὰ ἱερὰ κτήματα (βακούφια) καὶ τὸ μωαμεθανικὸν θρησκειομα ἔμελλον νὰ τηρηθῶσιν ἄθικτα, ἡ δ' Ἑλλάς ἔμελλε νὰναλάβῃ «μέρος τοῦ ὀθωμανικοῦ δημοσίου χρέους, ἀναλογοῦν εἰς τὰ ἔσοδα τῶν παραχωρουμένων χωρῶν». Τὰ σύνορα ταῦτα δὲν ἦσαν ἄψογα· ἡ κορυφή τοῦ συμβολικωτάτου ἀπάντων τῶν ἑλληνικῶν ὄρεων, τοῦ Ὀλύμπου, ἀπεκλείετο ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, εἰς ἣν ἄλλως συμπεριελήφθησαν τὸ Πήλιον καὶ ἡ Ὀσσα, ἐν ᾧ δὲ ἡ Ἄρτα ἔγεινεν ἑλληνική, οἱ ἀγροὶ τῶν κατοίκων αὐτῆς ἔμειναν τουρκοῖ, καὶ ὁ Goschen ἀπεδέχετο, ὅτι ἡ Ἑλλάς ἤξιζε νὰ λάβῃ μεγαλιότερον μέρος τῆς Ἡπείρου, ὅπου ὁδοιπορία ἀπὸ τῆς Ἄρτης ἢ τῆς Πρεβέζης εἰς τὰ Ἰωάννινα ἤθελε πείσει τὸν περιηγητὴν περὶ τοῦ κρατοῦντος ἑλληνικοῦ χαρακτήρος τοῦ ἀλυτρώτου ἐκείνου διαμερίσματος. Ἄλλ' οὐχ ἦπτον ἡ γενομένη διαρρύθμισις ἦτο ἡ ἀρίστη ἐπιτευκτὴ, ὡς εἶχον τὰ πράγματα, οὐδὲ ἠδύνατο ἡ Ἀγγλία νὰ αἰσχύνηται ἐπὶ τῇ συμμετοχῇ αὐτῆς εἰς τὴν τοιαύτην λύσιν. Ὁ δὲ Κουμουνδοῦρος, ὅστις κατεῖχε τὸ τελευταῖον τότε τὴν πρωθυπουργικὴν ἔδραν, ἐδέχθη τὴν γραμμὴν ἐκείνην, καὶ οὕτως ἡ Ἑλλάς ἀπέκτησε τὴν ἀξίαν λόγου πεδιάδα τῆς Θεσσαλίας καὶ τὴν ἱστορικὴν πρωτεύουσαν τοῦ μεσαιωνικοῦ δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου. Ἀλλὰ δι' ἀγῶνος ἐπετεύχθη τὸ ἐπιὸν ἔτος ἡ κατάληψις τοῦ Καραλῆ-Δερβέν, καταληφθέντος ὑπὸ τῶν Τούρκων παρὰ τὴν γενομένην σύμβασιν, ἀλλ' ὀριστικῶς ἐπιδικασθέντος εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ μικτῆς ἐπιτροπείας. Οὕτως ἔληξε τὸ ἐπὶ μακρὸν παραταθὲν ζήτημα τῶν βορείων συνόρων, ὅπερ ἠνάγκασε τὴν Ἑλλάδα ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους νὰ ἐπιβαρυνθῆ διὰ δύο δανείων, ἀνερχομένων ὁμοῦ εἰς ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἑκατομμύρια δραχμῶν, προεκάλεσεν ἐν συνόλω ἔλλειμμα ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἑκατομμυρίων ἐν τοῖς προϋπολογισμοῖς αὐτῆς καὶ ἠγάγεν εἰς τὴν ἐν ἔτει 1877 ἐπιβολὴν τοῦ καταναγκαστικοῦ χαρτονομίσματος. Διὸ ὁ Τρικούπης διαρκούσης τῆς μακρᾶς αὐτοῦ τριετοῦς πρωθυπουργίας ἀφιέρωσε τὴν προσοχὴν εἰς ζητήματα οἰκονομικά. Καὶ τῷ μὲν 1884 κατώρθωσε νὰ καταργήσῃ τὴν καταναγκα-

στικὴν κυκλοφορίαν, ἀλλ' οἱ βαρύτεροι φόροι, οὓς εἶχεν ἐπιβάλει, προεκάλεσαν ἀντίδρασιν, καὶ τῷ 1885 ἀνῆλθεν ὁ ἀντίπαλος αὐτοῦ Θεόδωρος Δηλιγιάννης τὸ πρῶτον εἰς τὴν πρωθυπουργίαν, εἰς ἣν κατ' ἐπανάληψιν ἔπειτ' ἀνερρήθη, ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ ἐν ἔτει 1883 θανάτου τοῦ Κουμουνδοῦρου μέχρι τῆς ἀποβιώσεως τοῦ Τρικούπη τῷ 1896 ἡ ἐν Ἑλλάδι διεύθυνσις τῶν κοινῶν πραγμάτων ὑπῆρξε μονομαχία μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν, τοῦ μὲν Τρικούπη ὄντος μεγάλου πολιτευτοῦ, τοῦ δὲ Δηλιγιάννη τελείου κοινοβουλευτικοῦ ἡγέτου.

Ἡ δὲ Κρήτη, ἀφεθεῖσα ἀκόμη ὑπὸ τὴν ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν, ἠναγκάσθη νὰρκεσθῆ εἰς τροποποίησιν τοῦ ὀργανικοῦ νόμου τοῦ 1868. Ὁ τροπολογηθεὶς δ' οὗτος καταστατικὸς χάρτης, ὅστις ἐκλήθη Σύμβασις τῆς Χαλέπας ἀπὸ τοῦ προαστείου τῶν Χανίων, ἐν ᾧ διαμένουσιν οἱ πρόξενοι καὶ ὅπου ὑπεγράφη τῇ 3 Ὀκτωβρίου τοῦ 1878, ὥριζεν, ὅτι ὁ γενικὸς διοικητὴς ἔμελλε νὰ ἄρχῃ ἐπὶ πενταετίαν καὶ νὰ ἔχῃ σύμβουλον τοῦ ἑτέρου θρησκειομάτου, ὅτι καθιδρύετο γενικὴ συνέλευσις συνεδριάζουσα ἐπὶ τεσσαράκοντα ἢ τὸ πολὺ ἐξήκοντα ἡμέρας τοῦ ἔτους καὶ συγκειμένη ἐκ τεσσαράκοντα ἐννέα Χριστιανῶν καὶ τριάκοντα καὶ ἐνὸς Μωαμεθανῶν, ὅτι τῆς τε συνελεύσεως καὶ τῶν δικαστηρίων γλῶσσα θὰ ἦτο ἡ ἑλληνική, ὅτι εἰς τὰς δημοσίας θέσεις θὰ προετιμῶντο οἱ ἰθαγενεῖς καὶ ὅτι μετὰ τὴν ἀπὸ τῶν εἰσοδημάτων τῆς νήσου ἀφαίρεσιν τῶν δαπανῶν τῆς τοπικῆς διοικήσεως τὸ ὑπόλοιπον ἔμελλε νὰ διαιρηθῆ εἰς ἴσα μέρη ὑπὲρ τοῦ αὐτο-

Θεόδωρος Δηλιγιάννης.

κρατορικοῦ ταμείου καὶ τῶν φυλακῶν, σχολείων, νοσοκομείων, λιμένων καὶ ὁδῶν τῆς νήσου, ὧν χάριν πράγματι οὐδὲν εἶχε δαπανηθῆ ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τῆς βενετοκρατίας, ἐπειδὴ ἡ καλόβουλος ἀπόπειρα τοῦ Βελῆ πασσᾶ περὶ κατασκευῆς ὁδοῦ ἀπὸ Ῥεθύμνου εἰς Χανία εἶχεν ἀγάγει εἰς τὴν ἀνάκλησιν αὐτοῦ τῷ 1858. Τὸ χαρτονόμισμα ἀπηγορεύθη, καὶ οἱ μισθοὶ ἔμελλον νὰ πληρόνωνται εἰς ἀργύριον, ἐπετράπη ἡ δημοσίευσις ἐφημερίδων, καὶ ἐδόθη ὑπόσχεσις ἀμνηστίας καὶ ἀφέσεως τῶν καθυστερουμένων φόρων. Οὕτω, θεωρητικῶς ἐξεταζομένη ἡ Σύμβασις τῆς Χαλέπας ἦτο ὅπωςδήποτε τὸ ἄκρον ἄωτον τῶν ὀθωμανικῶν πρὸς τὴν Κρήτην παραχωρήσεων. Τὸ μέγα πλῆθος τῶν Χριστιανῶν ἦτο ἠὺχαριστημένον πλειότερον ἢ οἱ Μωαμεθανοὶ, κατὰ δὲ τὰ ἑπτὰ ἔτη τῆς γενικῆς διοικήσεως τοῦ Φωτιάδου πασσᾶ, ὅστις εἶχεν ὑπάρξει πρότερον πρέσβυς τῆς Τουρκίας ἐν Ἀθήναις, ἦτο δ' Ἑλλήν συνδιαλλακτικῶν διαθέσεων καὶ κάτοχος διοικητικῆς ἰκανότητος, ἡ νῆσος ἔμεινεν ἀδιατάρακτος. Καὶ ἦσαν μὲν εὐδιάθετοι οἱ Χριστιανοὶ τῆς Κρήτης νὰ ἴδωσι τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ἀποδεχομένην τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων προσφορὰν τῆς νήσου ὡς ἀντάλλαγμα τῆς Θεσσαλίας τῷ 1881, ἀλλὰ συνήνεσαν εἰς τὴν ἄρνησιν αὐτῆς χάριν τῆς μελλούσης μεγαλύνσεως τῆς ὅλης φυλῆς, ἐπειδὴ αἱ ἐξ Ἀθηνῶν συμβουλαὶ εἶχον μεγάλην βαρύτητα ἐν Κρήτη.

Τὸ δὲ σπουδαιότατον τῶν δημιουργημάτων τῆς βερολινείου συνθήκης, ἡ ἴδρυσις τῆς ἡγεμονίας τῆς Βουλγαρίας, ἀνετέθη εἰς τὴν Ῥωσίαν, διαρκοῦντος τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ χρόνου τοῦ παρελθόντος μέχρι οὗ καταστῆ δυνατὴ ἡ ἐκλογὴ ἡγεμόνος. Ὁ Ῥώσος ἐπίτροπος, πρίγκιψ Ντοντουκῶφ-Κορσακῶφ, ἦτο πλούσιος ἀνὴρ, ἔχων ἀνοικτὸν τὸν οἶκον, καὶ ἦτο καθ' ἑαυτὸν δημοφιλῆς, ἀλλὰ διώκει τὴν χώραν ὡς ῥωσικὴν ἐπαρχίαν. Ἀπασαὶ αἱ κυριώταται θέσεις ἦσαν πεπληρωμέναι ὑπὸ τῶν Ῥώσων «ἐλευθερωτῶν», ὀλιγορουμένου τοῦ γεγονότος, ὅτι οἱ Βούλγαροι χωρικοὶ εἶνε ἐξαιρέτως φιλύποπτοι πρὸς τοὺς ξένους. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν, ἐπειδὴ αἱ ἀναμνήσεις τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας ἦσαν ἀκόμη πρόσφατοι, ἡ ἀναγνώρισις τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς Ῥωσίας συνδιήλλαξε τοὺς ἐπιχωρίους πρὸς τὴν ξένην ἐκείνην κατοχήν· ἀλλὰ πολιτικὴ εὐγνωμοσύνη εἶνε καὶ ἐν αὐτῇ τῇ χειρονήσῳ τοῦ Αἴμου συνήθως βραχύβιος, καὶ, πρὶν ἢ παρέλθῃ πολὺς χρόνος, οἱ Βούλγαροι ἤρχισαν δεικνύοντες, ὅτι δὲν εἶχον παύσει ὄντες Τοῦρκοι *γαϊᾶδες*, καὶ ἠδυνάτουν νὰ γείνωσι Ῥῶσοι ὑπήκοοι. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ, ὅπως ἔτι μᾶλλον κρατύνῃ τὸ ἀξίωμα τῆς

Ῥωσίας, ὁ ἐπίτροπος αὐτῆς παρεσκεύασε σχέδιον Συντάγματος, λίαν δημοκρατικοῦ ἅμα καὶ λίαν συντηρητικοῦ, ἐπινοηθέντος οὕτως, ὥστε ὁ ἡγεμὼν νὰ δύναται νὰ ἐξουδετερόνηται ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ ὁ λαὸς ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος, ἐν ᾧ ἡ πραγματικὴ δύναμις ἔμελλε νὰ ἐξακολουθήσῃ μένουσα παρὰ τῷ τσάρῳ· ἀλλ' ἀτυχῶς αἱ ἐπὶ χάρτου διατάξεις οὐδέποτε παράγουσιν ἐν τῇ πράξει τὰποτελέσματα εἰς ἃ ἀποσκοποῦσι. Καὶ δὴ οὐδέποτε ἐπῆλθεν εἰς τὸν νοῦν τοῦ πονηροῦ ἐκείνου κατασκευαστοῦ τοῦ βουλγαρικοῦ χάρτου, ὅτι δὲν εἶχε προῖδει τὴν ἐνδεχομένην καὶ πράγματι ἐπελθοῦσαν περίπτωσιν ἐνώσεως τοῦ ἡγεμόνος καὶ τοῦ λαοῦ ἐναντίον τῶν ἰδίων «ἐλευθερωτῶν». Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ἡ Βουλγαρία, χώρα χωρικῶν οὐδὲ τὴν μικροτάτην ἐχόντων πείραν κοινοβουλευτικῶν θεσμῶν, ἐπροικίσθη αἴφνης διὰ βουλῆς, τῆς κοινῶς καλουμένης *Σοβράνιε*, ἐκλεγομένης διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας, διὰ δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐλευθέρας καὶ ὑποχρεωτικῆς, δι' ἴσων ἐκλογικῶν διαμερισμάτων, διὰ πληρωμῆς τῶν βουλευτῶν καὶ δι' ἐλευθεροτυπίας. Κατ' ἀντίθεσιν δὲ πρὸς τὰς δημοκρατικὰς ταύτας διατάξεις οἱ ὑπουργοὶ ἀπέβησαν ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τῆς βουλῆς καὶ πλάσματα τοῦ ἡγεμόνος, εἰς ὃν ἐδόθη πρὸς τούτοις τὸ δικαίωμα τοῦ διαλύειν τὴν *Σοβράνιε* κατὰ βούλησιν. Δὲν καθιδρύθη δὲ δευτέρα βουλή, οὐδὲ θὰ ἦτο εὐκόλος ἡ ἐγκατάστασις αὐτῆς ἐν χώρᾳ στερουμένη ἄριστοκρατίας, ἄνευ μεγάλων περιουσιῶν καὶ ἄνευ τάξεως εὐπόρου ἢ ἐχούσης ὑψηλὴν μόρφωσιν. Ἀλλ' ὅμως χάριν μεγάλων μεταβολῶν, οἷα ἡ ἐκλογὴ ἡγεμόνος, ὁ διορισμὸς ἀναπληρωτῶν τοῦ ἡγεμόνος ἐν περιπτώσει χηρείας τῆς ἀρχῆς, ἡ ἐπέκτασις, παραχώρησις ἢ ἀνταλλαγὴ ἐδάφους, ἡ ἀναθεώρησις τοῦ Συντάγματος, ἐκρίθη ἀναγκαία ἡ σύγκλησις ἐκτάκτου συνελεύσεως, ἥτοι μεγάλης *Σοβράνιε*. Τὸ σῶμα τοῦτο ἀπετελέσθη ἐκ τοῦ διπλοῦ ἀριθμοῦ τῶν μελῶν τῶν συνιστώντων τὴν συνήθη βουλήν. Ἐψηφίσθη δὲ τὸ Σύνταγμα ὑπὸ συνελεύσεως προκρίτων, συγκροτηθείσης οὐχὶ ἐν Σοφίᾳ, τῇ προσφάτως ἐκλεχθείσῃ πρωτεύουσῃ, ἀλλ' ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πόλει τῶν τσάρων, τῷ Τυρνόβῳ, τῇ 16 Ἀπριλίου 1879. Τὴν δ' ὑστεραίαν ἐξελέχθη ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας ὁ πρίγκιψ Βαττεμβέργης Ἀλέξανδρος, υἱὸς τοῦ πρίγκιπος τῆς Ἑσσης Ἀλεξάνδρου καὶ ἀνεψιὸς τοῦ τσάρου, καὶ μετὰ δύο μῆνας μετέβη εἰς τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ καὶ ὤμοσε πίστιν εἰς τὸ Σύνταγμα ἐν Τυρνόβῳ.

Ὁ ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος εἶχε κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ ἡλικίαν μόνον εἴκοσι καὶ δύο ἐτῶν, ἀλλ' εἶχεν ἤδη ὑπηρετήσῃ ἐν τῇ

θετῆ πατρίδι. Καὶ δὴ εἶχε συμμετάσχει τοῦ ῥωσοτουρκικοῦ πολέμου, εἶχε διαβῆ τὸν Δούναβιν ἐν Σβιστόβω καὶ τὸν Αἴμον μετὰ τοῦ Γούρκου· εἶχεν ἀγωνισθῆ ἐν Νέα Ζαγορά καὶ παραστῆ ἐν ταῖς πρὸ τῆς Πλεύνας τάφροις, ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ ὑπηρετεῖ ὡς Πρῶστος ἀνθυπολοχαγὸς ἐν τῷ Πότσδαμ. Ἄλλα, καίτοι ἡ στρατιωτικὴ αὐτοῦ πείρα καὶ οἱ ἀρρενωποὶ καὶ ἀρήιοι αὐτοῦ

Ἄλεξανδρος Α' ἡγεμὼν Βουλγαρίας.

τρόποι εὐηρμόστουν εἰς μέρος τῶν καθηκόντων αὐτοῦ, ἡ τελεία παρ' αὐτῷ στέρησις πολιτικῆς τε ἀγωγῆς καὶ διπλωματικῆς δεξιότητος ἦτο σπουδαῖον κώλυμα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν λοιπῶν αὐτοῦ χρεῶν. Ἦτο ἰσχυρογνώμων, πολύλογος καὶ εὐεπίφορος εἰς τὸ ἐρίζειν πρὸς τοὺς συμβούλους αὐτοῦ, καὶ εἶχε τὸ μέγα μειονέκτημα, ὅτι ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ἠναγκάζετο νὰ ἐμπιστεύηται εἰς διερμηνεῖς ἐν ταῖς μετ' αὐτῶν συνδιαλέξεσι. Ἐένος ὦν πρὸς τὴν σκολιὰν πολιτικὴν κατάστασιν χώρας ἀνατολικῆς προσφάτως χειραφετηθείσης, ἐν ἧ, ὡς εἰκὸς, προεἶχον

πολλαχῶς τὰ προσωπικὰ ζητήματα, ἦτο βέβαιον, ὅτι ἔμελλε νὰ σφάλῃται ὡς βουλευφόρος, καίπερ ὦν ἄλλως κρατερός αἰχμητής.

Κατὰ τὰ δύο πρῶτα ἔτη τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ ὁ ἡγεμὼν, ὅστις εἶχεν ἀναλάβει αὐτὴν ὡς κλητὸς τῆς Ῥωσίας, ἐκλινεν, ὡς εἰκὸς, πρὸς τὴν ῥωσόφιλον ἢ συντηρητικὴν φατρίαν, καίτοι εἶχον τὴν πλειονοψηφίαν οἱ ἐθνόφρονες ἢ φιλελεύθεροι. Βλέπων δ' ἀδύνατον τὴν συνεργασίαν αὐτοῦ μετὰ τῆς βουλῆς, ἐξέδωκε τῷ 1881 αἴφνης προκήρυξιν ἀγγέλλουσαν τὴν παραίτησιν αὐτοῦ, ἂν δὲν παρείχετο εἰς αὐτὸν ἀνεύθυνος ἐξουσία ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη, καὶ διώρισε τὸν Ῥῶσον στρατηγὸν Εἰρηοτὴ πρόεδρον τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως. Παρασκευαστῆ δὲ συνέλευσις, συγκροτηθεῖσα ἐν Σβιστόβω ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν ἀμέσου ἀναχωρήσεως τοῦ ἡγεμόνος ἐπὶ ἀτμοπλοίου, ὅπερ ἦτο ἔτοιμον ἐν τῷ Δουνάβει, παρεχώρησε τὰ αἰτήματ' αὐτοῦ· τὸ πραξικόπημα εἶχεν ἐπιτύχει, καὶ κατὰ πάντα τὰ φαινόμενα ὁ Ἄλεξανδρος ἦτο δεσπότης τῆς χώρας. Ἄλλ' ὅπισθεν τῆς καινουργοῦς βουλγαρικῆς ἀρχῆς κρυπτομένη δύναμις ἦτο ἡ Ῥωσία· δύο νέοι Ῥῶσοι στρατηγοὶ, ὁ Σομπόλεφ καὶ ὁ Ἄλεξανδρος Κάουλμπαρς, ἔφθασαν ἐκ Πετροπόλεως, ὅπως ἀναλάβωσι τὰς θέσεις πρωθυπουργοῦ καὶ ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν, καὶ οἱ ἀντιπροσωπευτικοὶ δεσμοὶ περιορίσθησαν εἰς μικρὰν βουλὴν, ἣτις μόνην λειτουργίαν εἶχε τὴν ψήφισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ἄλλ' ὅ τε ἡγεμὼν καὶ ὁ λαὸς αὐτοῦ ἠσθάνθησαν βαρέως μετ' οὐ πολὺ τὴν ἀνεπιφύλακτον συμπεριφορὰν καὶ τοὺς δεσποτικoὺς τρόπους τῶν Ῥῶσων στρατηγῶν, οἵτινες ἐφέροντο πρὸς τοὺς ἐλευθέρους Βουλγάρους ὡς πρὸς Ἀσιάτας καὶ ἐβδελύσσοντο τὸν κυρίαρχον αὐτῶν, ἄτε ὄντα Γερμανόν. Κατ' ἀκολουθίαν τῷ 1883 ἐπανέφερε τὴν ἰσχὺν τοῦ Συντάγματος τοῦ Τυρνόβου, καὶ οἱ δύο Ῥῶσοι ὑπουργοὶ ἀπεχώρησαν εἰς τὴν ἰδίαν ἐαυτῶν χώραν. Ἀπὸ τῆς ὥρας δ' ἐκείνης ἤρχισεν ἡ Ῥωσία σκευωροῦσα ἐναντίον τοῦ ὑπεράγαν ἀνεξαρτήτου ἡγεμόνος, ὅστις ἀντημείφθη διὰ τῆς ἀφοσιώσεως τοῦ τέως ἀδιαφοροῦντος πρὸς αὐτὸν βουλγαρικοῦ λαοῦ ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τῆς ῥωσικῆς προστασίας.

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ἡ διεθνῆς ἐπιτροπεία συνέταξε τὸν ὀργανικὸν χάρτην τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας, καὶ τῷ 1879 ὁ Ἄλεξανδρος Βογορίδης, υἱὸς τοῦ Ῥωμυλιώτου ὅστις εἶχε χρηματίσει πρῶτος ἡγεμὼν τῆς Σάμου καὶ αὐτὸς εἶχεν ὑπηρετήσῃ τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν, διωρίσθη πρῶτος γενικὸς διοικητής. Οὕτως ὁ Ἄλέκος πασσᾶς, καθ' ἃ ἐκαλεῖτο ἐν τῇ τουρκικῇ ὑπηρεσίᾳ, ἀντεπροσώπευεν

ἐν ἑαυτῷ τὰ τρία ἔθνη τῆς ἐπαρχίας, τοὺς Βουλγάρους, τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Ἑλληνας, ὧν ἅπασαι αἱ γλῶσσαι ἀνεγνωρίσθησαν ὡς ἐπίσημοι. Ὑπῆρξε δὲ τὸ Σύνταγμα τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας συντηρητικώτερον τοῦ τῆς γείτονος ἡγεμονίας. Ἡ τοπικὴ συνέλευσις συνίστατο ἐκ πεντήκοντα καὶ ἑξ μελῶν, ὧν τριάκοντα καὶ ἑξ ἐξελέγοντο ἐπὶ τῇ βάσει ἰδιοκτησίας ἢ προνομιακῆς θέσεως ἕνεκα τῆς παιδείας αὐτῶν, τὰ δὲ λοιπὰ διωρίζοντο ἢ μετεῖχον τῆς συνελεύσεως αὐτεπαγγέλτως. Ἡ πολιτικὴ ἀπεκλείετο ἐκ τῶν διασκέψεων τῆς συνελεύσεως ταύτης, ἥτις ἠσχολεῖτο μόνον περὶ ζητήματα οἰκονομικὰ καὶ διοικητικά. Τὸ «σύστημα τῆς λαφυραγωγίας» τῶν δημοσίων θέσεων, ὅπερ κατήντησε νὰ εἶνε ἡ πληγὴ τῶν βαλκανικῶν κρατῶν, ἀπεφεύχθη διὰ μονίμου πολιτικῆς ὑπηρεσίας, καὶ αἱ κυριώταται θέσεις ἐπληροῦντο δι' εὐπόρων ἐπιχωρίων καλῆς οἰκογενείας. Ἐξ διευθύνται διεξῆγον τὰ τῆς διοικήσεως, ὧν ὁ ἀρχηγός, ὁ γενικὸς γραμματεὺς Γαβριήλ Χρίστγιοβιτς, ἦτο, καθ' ἃ ὁ γενικὸς διοικητὴς, ἔμπειρος Ῥωμυλιώτης, προϋπηρετήσας καὶ αὐτὸς ἐν Σάμφ. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, τὰ κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ῥωμυλίαν ἔβαινον καλλίτερον ἢ τὰ κατὰ τὴν ἡγεμονίαν. Ἡ πεδιάς τῆς Θράκης εἶνε φυσικῶς τὸ πλουσιώτατον μέρος τῶν δύο Βουλγαριῶν, καὶ ἡ ἔλλειψις πολιτικοῦ ἀναβρασμοῦ εἶνε ἡ μεγίστη τῶν εὐλογιῶν, ὧν δύναται νὰπολαύσῃ οἰονδήποτε βαλκανικὸν κράτος. Μόνον ἐν τῇ ὀρεινῇ Ῥοδόπη, ὅπου τυχοδιώκτης τοῦτο μὲν Ἄγγλος, τοῦτο δὲ Πολωνός, ὀνομαζόμενος Saint-Clair, ἰδιοκτήτης κυνηγετικοῦ διαμερίσματος πλησίον τῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου, εἶχε χαιρετισθῆ ὡς «σωτὴρ» ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν ἐπαναστατῶν κατὰ τὸ πέρασ τοῦ πολέμου, εἴκοσι καὶ δύο κοινότητες ἐκ δεκαεννέα χιλιάδων Μουσουλμάνων Βουλγάρων ἀπετέλεσαν τὴν καλουμένην «Δημοκρατίαν τῶν Πομάκων» οἵτινες ἦσαν ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τε τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας, εἰς ἣν εἶχεν ἐπιδικάσει αὐτοὺς ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου. Εἰς δὲ τῶν πρωταιτίων τῶν σφαγῶν τοῦ 1876 διετηρήθη ὡς ἀρχηγός τοῦ στίφους ἐκείνου φανατικῶν ληστῶν, ἕως τῷ 1883 ἡ Πύλη, ἀμεριμνοῦσα περὶ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου, προσήρτησε τὴν «δημοκρατίαν» ἐκείνην διὰ τῆς εὐθηνῆς ἐπινοίας τῆς ἀπονομῆς παρασῆμων καὶ στολῶν ἀξιωματικῶν εἰς τοὺς ἡγέτας τῶν «δημοκρατικῶν».

Παρὰ δὲ τὴν εὐημερίαν τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας διετήρησαν τὸ πάτριον ἔθνικὸν φρόνημα οἱ Βούλγαροι τοῦ Σλίβεν, τῆς βιομη-

χανικῆς ἐκείνης πόλεως, ἥτις ἐθεώρει τὴν πρωτεύουσαν ὡς κοσμοπολιτικὴν, καὶ, ὅτ' ἔληξεν ἡ πενταετὴς προθεσμία τῆς ἀρχῆς τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ, ἀνεφάνη ἐνωτικὴ φατρία, συνηγοροῦσα ὑπὲρ τοῦ διορισμοῦ τοῦ ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου ὡς διαδόχου τοῦ Ἀλέκου πασσᾶ. Ἀλλὰ πρὸς ὦραν ἠττήθησαν οἱ ἐνωτικοί, καὶ διωρίσθη ὁ ῥωσόφιλος Χρίστγιοβιτς ὑπὸ τὸ ὄνομα Γαβριήλ πασσᾶ. Ἀλλ' ἡ ὑπὸ τῆς Πύλης ἀκράτητος ἐξάσκησις τοῦ δικαιώματος ἀπαγορεύσεως τῶν ἀποφάσεων τῆς βουλῆς τῆς Ῥωμυλίας καὶ ἡ ἐπιθυμία ἐνιαίας βουλγαρικῆς νομοθεσίας ἐπηύξησαν τὴν ἐπιθυμίαν πολιτικῆς ἐνώσεως. Διὰ μυστικῆς συνελεύσεως ὠρίσθη ἡ κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1885 ἐκρηξις τῆς παρασκευαζομένης ἐπαναστάσεως, καὶ τὴν πρωίαν τῆς 6 τοῦ μηνὸς ἐκείνου οἱ ταγματάρχαι Νικολάιεφ, Φιλῶφ καὶ Μουτκούρωφ περιεστοίχισαν τὸ ἐν Φιλιππουπόλει διοικητήριον τοῦ πασσᾶ, ἐν ᾧ συγχρόνως ὁ Στογιάνωφ, ὁ ἡγέτης τοῦ ἐνωτικοῦ κινήματος, εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον αὐτοῦ καὶ ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτὸν, ὅτι ἦτο αἰχμάλωτος. Ὁ γηραιὸς γενικὸς διοικητὴς ὑπεχώρησεν εἰς τὴν ἀνωτέραν βίαν, περιήχθη δὲ ἀνὰ τὴν πόλιν ἐν χλευαστικῷ θριάμβῳ μετὰ βουλγαρίδος διδασκαλίσσης, κρατούσης γυμνὸν ξίφος παρὰ τὸ πλευρὸν αὐτοῦ, καὶ ἔπειτα ἀπεστάλη εἰς τὴν Σοφίαν, ἐκεῖθεν δ' εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οὐδὲ μία σταγὼν αἵματος ἐκηλίδωσε τὴν ἐπανάστασιν· ἡ ἔνωσις τῶν δύο Βουλγαριῶν ὑπὸ τὸν Ἀλέξανδρον προεκηρύχθη, καὶ προσωρινὴ κυβέρνησις, ἥς πρόεδρος ὑπῆρξεν ὁ διδάκτωρ Στράνσκη, ἐσχηματίσθη μέχρι τῆς ἀποφάσεως αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἡγεμὼν εἶχε μὲν προειδοποιηθῆ περὶ τῶν σχεδίων τῶν συνωμοτῶν,

Σταμπούλωφ.

ἄλλ' ἐδίσταζε τὸ κατ' ἀρχὰς νὰ προκαλέσῃ τὴν Τουρκίαν καὶ τὰς δυνάμεις διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῆς προτάσεως αὐτῶν. Ἄλλ' ὁ Σταμπούλωφ, ὅστις ἦτο τότε πρόεδρος τῆς βουλῆς, ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτὸν ῥητῶς, ὅτι, ἂν δὲν προεχώρει εἰς τὴν Φιλιππούπολιν, ὄφειλε νὰ πορευθῆ εἰς Δαρμσταττην, ἐπειδὴ ἡ κοινὴ γνώμη τῶν Βουλγάρων ἐπεθύμει τὴν ἔνωσιν, καὶ ἔμελλον νὰ ἐγκαταλίπωσιν ἡγεμόνα, ὅστις δὲν εἶχε τὸ ἠθικὸν θάρρος νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐθνικὴν θέλησιν. Ἐπὶ τούτοις δ' ὁ Ἀλέξανδρος διέταξεν ἐπιστράτευσιν, καὶ τῇ 9 Σεπτεμβρίου εἰσῆλθεν εἰς τὴν Φιλιππούπολιν. Πάραντα δὲ ἡ Σοβράνιε ἐπεκύρωσε τὴν ἔνωσιν καὶ ἐψήφισεν ἕκτακτον πίστωσιν χάριν ἀμύνης αὐτῆς.

Πρὸς γενικὴν δ' ἐκπληξιν ὁ σουλτᾶνος ἠρέσθη εἰς διαμαρτυρίας καὶ ἀπλῶς ἀμυντικὰς παρασκευὰς, διστάζων μεταξὺ τοῦ φόβου περιπλοκῶν ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ καὶ τῆς μερίμνης μὴ προσβάλλῃ τοὺς Μωαμεθανούς. Αἱ δὲ δυνάμεις, ἰδίως δὲ ἡ Ῥωσία, προσποιήθησαν μὲν, ὅτι ἐσκανδαλίσθησαν ἐπὶ τῇ οὕτω θρα-

Ἀλέξανδρος Γ' αὐτοκράτωρ Ῥωσίας.

σεῖα παραβάσει τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου, ἀλλ' ἡ Ἀγγλία, ὅπου ὁ Σώλσβαρν, εὐρισκόμενος τότε ἐν τῇ ἀρχῇ, ἦτο πεπεισμένος, ὅτι τὸ κίνημα ἦτο ἐθνικὸν καὶ ἀντιρωσικὸν, ἐπέμεινε, ὅπως ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ἡ ἐπιθυμία τῶν κατοίκων τῆς Ῥωμυλίας. Μία τῶν πρώτων πράξεων τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ λαοῦ τῆς Φιλιππουπόλεως ὑπῆρξε τὸ νὰ ζητηθῆ ἡ βοήθεια τῆς Ἀγγλίας καὶ γείνη ἐκκλησις εἰς τὸ φιλελεύθερον πνεῦμα τῶν Ἀγγλων, καὶ οἱ πρόξενοι τῆς Μεγάλῃς Βρετανίας διετάχθησαν νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν προσωρινὴν ἐκείνην κυβέρνησιν ὡς ἀρχὴν πράγματι ὑφισταμένην. Ὁ δὲ τσάρος Ἀλέξανδρος Γ' κατελήφθη ὑπὸ τοιαύτης ἀγανακτήσεως ἐπὶ τῇ θρασυτητι τοῦ ἑξα-

δέλφου, ὥστε διέγραψε τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ ῥωσικοῦ στρατοῦ, καὶ ἀνεκάλεσεν ἐκ τῆς Βουλγαρίας ἅπαντας τοὺς Ῥώσους ἀξιωματικούς. Ἐτι δὲ βιαιοτέρα ὑπῆρξεν ἡ ἐναντίωσις τῶν δύο ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἴμου ἀντιπάλων τῆς Βουλγαρίας, τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Σερβίας. Ἀμφότερα τὰ κράτη ταῦτα ἠξίωσαν ἐδαφικὰ ἀνταλλάγματα τῆς μεγεθύνσεως τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας, καὶ οἱ Κρητες ἐκήρυξαν καὶ πάλιν τὴν ἔνωσιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Σερβία ἐζήτησε νὰ λάβῃ τὰ πρότερα *σαντζάκια* τοῦ Βιδινίου καὶ τῆς Σοφίας μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἰσκέρ· τρία δὲ μέλη τοῦ ὑπουργείου Δηλιγιάννη συνηγόρησαν περὶ ἀμέσου ναυτικῆς δράσεως ἐν Κρήτῃ καὶ τῆς ἐν Ἠπείρῳ καταλήψεως τῶν συνόρων τῶν προταθέντων κατὰ τὴν συνδιάσκεψιν τοῦ Βερολίνου. Ἄλλ' ἡ ἐνέργεια αὐτῶν δὲν ἐπεδοκιμάσθη, καὶ, καθ' ὃν χρόνον ἡ Ἑλλάς ἠσχολεῖτο περὶ τὰς παρασκευὰς, συνῆλθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει συνδιάσκεψις τῶν πρεσβευτῶν τῶν δυνάμεων, ὅπως λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὸ ζήτημα τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας. Ὁ Σώλσβαρν, ἀντικρὺς ἀντιτασσόμενος εἰς τὴν διαγωγὴν τὴν ἐπιδειχθεῖσαν μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Ἀγίου Στεφάνου, ὑπεστήριξε σθεναρῶς τὴν ἔνωσιν, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ Βουλγαρία δὲν ἦτο, καθ' ἃ εἶχεν ὑπάρξει τῷ 1878, ἀπλῶς σκοπιὰ τῆς Ῥωσίας. Αἱ δὲ ὁδηγίαι αἱ δοθεῖσαι ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν σιρ Γουλιέλμον Οὐάιτ, ὅστις ἀντεπροσώπευε τὴν Ἀγγλίαν ἐν τῇ συνδιασκέψει, ἦσαν τοιαῦται, ὥστ' ἔπεισαν τὸν σουλτᾶνον νὰ ποστῆ πάσης στρατιωτικῆς ἐπεμβάσεως, νὰ ἐξασφαλίσῃ, εἰ δυνατόν, τὸν διορισμὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου ὡς γενικοῦ διοικητοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας ἐφ' ὅρου ζωῆς καὶ νάντιστῆ εἰς πᾶσαν πρότασιν περὶ καταλύσεως αὐτοῦ. Τὸ δὲ γεγονός, ὅτι ὁ ἡγεμὼν κατήγετο ἐκ τοῦ οἴκου τῆς Βαττεμβέργης, ἐξησφάλιζεν ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν συμπάθειαν τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας.

Ὁ δὲ μόνος σοβαρὸς κίνδυνος προήρχετο ἐκ τῆς Σερβίας. Καὶ δὴ τῇ 22 Φεβρουαρίου 1882 ὁ ἡγεμὼν Μιλᾶνος, ὅπως δεῖξῃ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἰδίου ἀξιώματος, εἶχεν ἀνακηρυχθῆ βασιλεὺς, καὶ ἡ Σερβία ὑψώθη εἰς βασιλείον. Ἄλλ' ἡ λάμπις τῆς προσωνομίας ταύτης δὲν κατέστησε τὸν Μιλᾶνον δημοφιλεῖ. Ἐν μὲν αὐτῇ τῇ μητροπολιτικῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Βελιγραδίου ἐγείνεν ἀπόπειρα κατὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, οἱ δὲ χωρικοὶ αὐτοῦ ὑπήκοοι ἐξηγγέρθησαν εἰς ἀποστασίαν ἐναντίον τῶν δεσποτικῶν μέτρων τοῦ «σιδηροῦ ὑπουργοῦ» αὐτοῦ Χρίστιτς, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου ὁ ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Καραγεώργεβιτς μνηστὴρ τοῦ θρόνου εἶχεν ἀποβῆ ἀπειλητικώτερος, ἅτε νυμφευθεὶς θυγατέρα τοῦ

ἡγεμόνος τοῦ Μαυροβουνίου Νικολάου. Διὸ δυναστικοὶ λόγοι ἐπέβαλον μεγαλόφρονα ἑξωτερικὴν πολιτικὴν ὡς τὸ ἄριστον μέσον πρὸς ἔξαρσιν τῆς γοητείας καὶ αὐξήσιν τῆς δημοτικότητος τοῦ οἴκου τῶν Ὀθρένοβιτς. Οὐδ' ἔλειπον ἄλλοι λόγοι συγκρούσεως. Οἱ μὲν Βούλγαροι ὠρέγοντο νὰ καταλάβωσι τὸ Πιρὸτ, οἱ δὲ Σέρβοι ἐπεθύμουν νὰ γείνωσι κύριοι τοῦ Βιδινίου, καὶ ὁ ποταμὸς Τιμὸκ διὰ μετατροπῆς τοῦ ρεύματος αὐτοῦ εἶχε δημιουργήσει δυσεπίλυτον συνοριακὸν ζήτημα μεταξὺ τῶν ἀμοιβαίως ἀντιζήλων γειτόνων. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δασμολογικαὶ ἀντεγκλήσεις παρώξυναν τὰς μεταξὺ Σέρβων καὶ Βουλγάρων σχέσεις οὕτως, ὥστε τὸ ἄγγελμα τῆς ἐν Φιλιππουπόλει ἐπαναστάσεως εὔρε τὸν τε βασιλέα Μιλᾶνον καὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ προδιατεθειμένους ὑπὲρ κηρύξεως πολέμου. Ἡ Σερβία, εὐρισκομένη οικονομικῶς ἐν ἀπογνώσει, ἐπειδὴ εἶχε δαπανήσει πολλὰ χάριν τῶν σιδηροδρόμων τῆς χώρας, δὲν εἶχε νὰ χάσῃ πολλά· καθ' ἃ ἐξεφράσθη ὁ Γκαρασάνιν δι' ἐκφραστικῆς σερβικῆς παροιμίας «ὁ γυμνὸς ἄνθρωπος θέλει νὰ κάμῃ μέγα πῆδημα». Ἄπαντα τὰ κόμματα ἦσαν ὁμόφωνα ὑπὲρ τοῦ πολέμου, καὶ ὁ κλῆρος ἐξῆπτε τοὺς χωρικούς. Τὸ ἀποτέλεσμα δὲ πάντων τούτων ὑπῆρξε τελείως ἀπροσδόκητον. Ὅτε τῆ 2 Νοεμβρίου ἡ Σερβία κατήρξατο τῶν ἐχθροπραξιῶν, πάντες ἐπίστευον, ὅτι ὁ «βασιλεὺς τῆς Σερβίας καὶ τῆς Μακεδονίας», καθ' ἃ ὁ ὄχλος τοῦ Βελιγραδίου ἐπωνόμαζε τὸν Μιλᾶνον, ἔμελλε νὰ εἰσέλθῃ θριαμβευτικῶς εἰς Σοφίαν. Τὰ δὲ φαινόμενα ἦγον εἰς τοιοῦτον συμπέρασμα, ἐπειδὴ ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς εἶχε στερηθῆ τῶν ἐκπαιδευόντων αὐτὸν Ῥώσων, ὧν τὰς θέσεις εἶχον καταλάβει ἐν σπουδῇ νεαροὶ ἀξιωματικοὶ, ἐν ᾧ οἱ Σέρβοι εἶχον τὴν πείραν δύο ἐκστρατειῶν. Ἄλλ' οἱ Βούλγαροι ἐξεκαίοντο ὑπὸ ζήλου ὑπὲρ τοῦ ἔθνικοῦ ἀγῶνος, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Μωαμεθανοὶ τῆς ἡγεμονίας ἠνώθησαν παρὰ τὸ πλευρὸν ἡγέτου, ὅστις εἶχεν ἐπιδείξει ἐπιείκειαν πρὸς αὐτούς· νεοσύλλεκτοι ἐκ Μακεδονίας διέβησαν τὰ σύνορα, καὶ τὸ κύριον σῶμα τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ, ὅτε τῆ 4 Νοεμβρίου ἐπλησίασεν εἰς τὸ γραφικὸν χωρίον Σλιβνίτσαν, κείμενον κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν Σοφίαν, εὔρε τὸν ἡγεμόνα Ἀλέξανδρον ἀντιμετωπίζοντα αὐτὸ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐν σπουδῇ συλληθισῶν δυνάμεων αὐτοῦ.

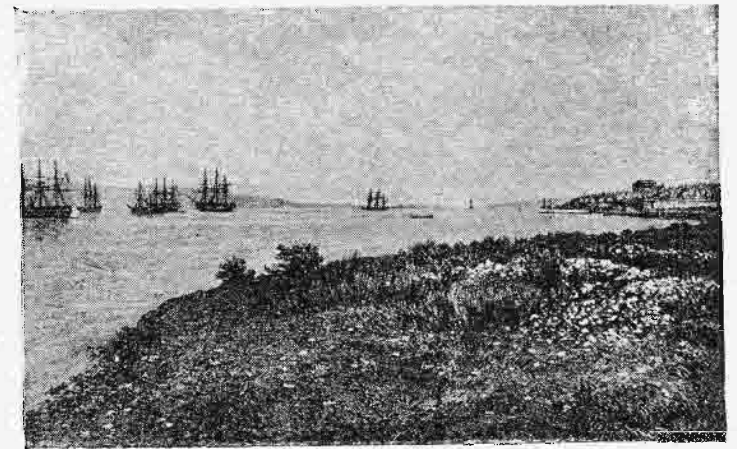
Ἡ μάχη τῆς Σλιβνίτσας, ἣτις διήρκεσε τὰς τρεῖς ἐπομένας ἡμέρας, ὑπῆρξε τὸ βάπτισμα τοῦ πυρὸς τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας. Τὴν πρώτην τῆς μάχης νύκτα αἱ ἀγύμναστοι τάξεις τῶν Βουλγάρων

ἦσαν ἀκόμη ἀμφίροποι· ἀλλ' ὅτε ἤρχισεν ἡ μάχη, τὸ λαμπρὸν παράδειγμα τοῦ ἡγεμόνος ἐνέπνευσεν εἰς αὐτοὺς εὐστάθειαν. Ἡ κρίσιμος δὲ ὥρα παρέστη τὴν τρίτην ἡμέραν, ὅτε ἡ φήμη πορείας τῶν Σέρβων ἐναντίον τῆς πρωτεύουσας ἀπὸ νότου προεκάλεσε πανικὸν ἐν Σοφίᾳ καὶ ὁ ἡγεμὼν ἠναγκάσθη νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς ὑπὸ τρόμου καταληφθέντας πολίτας διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ παρουσίας. Ὁ διαδοθεὶς κίνδυνος ἀπεδείχθη, ὅτι ἦτο ψευδής· οἱ Σέρβοι ἠττήθησαν ἐν Σλιβνίτσα· ἡ ὑπ' αὐτῶν πολιορκία τοῦ Βιδινίου ἀπέβη ἄκαρπος, ὁ βασιλεὺς Μιλᾶνος ἐζήτησε μάτην ἀνακωχὴν, καὶ οἱ Βούλγαροι μετὰ διήμερον μάχην ἐν Πιρὸτ κατέλαβον τὴν ποθητὴν ταύτην πόλιν. Ἡ πρὸς τὸ Βελιγράδιον ἄγουσα ἦτο ἀνοικτὴ εἰς τοὺς ἐπιδρομείς, ἀλλὰ τὴν ὑστεραίαν ἐπενέβη ἡ Αὐστρία, ὅπως σώσῃ τοὺς προστατευομένους ὑπ' αὐτῆς, καὶ ὁ κόμισ Khevenhüller ἐγνώρισεν εἰς τὸν ἡγεμόνα Ἀλέξανδρον, ὅτι, ἂν προεχώρει περαιτέρω, θὰ εὔρισκε πρὸ αὐτοῦ αὐστριακὸν στρατόν. Οὕτω τῆ 16 Νοεμβρίου ἐπερατώθη ὁ δεκατετραήμερος ἐκεῖνος ἀδελφοκτόνος πόλεμος, ὑπογραφείσης ἀνακωχῆς ἐν Πιρὸτ, καὶ τῆ 19 Φεβρουαρίου 1886 διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου ἐπανῆλθε τὸ πρόην καθεστῶς. Καὶ δὲν ἐκέρδησε μὲν ἡ Βουλγαρία παρὰ τῆς Σερβίας οὐτ' ἔδαφος, οὐτ' ἀργύριον, οὐτε τὸ Πιρὸτ, οὐτε χοίρους· ἀλλ' ἐνίσχυσεν ὅμως διὰ τῆς κτηθείσης δυνάμεως τὸ δικαίωμα τῆς κτήσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ εἶχε μὲν διακοπὴ ἢ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνδιάσκεψις, ἀλλ' ὁ Βούλγαρος ὑπουργὸς τῶν ἑξωτερικῶν Τσάνωφ εἶχε προβῆ εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὴν Πύλην, καὶ τῆ 24 Μαρτίου οἱ πρέσβεις, ἐπαναλαβόντες τὰς συνδιασκέψεις αὐτῶν, ἐπεκύρωσαν τὴν μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Τουρκίας γενομένην συμφωνίαν. Κατὰ ταύτην ἡ διοίκησις τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας ἔμελλε «νἀνατεθῆ εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας συμφώνως πρὸς τὸ δέκατον ἔβδομον ἄρθρον τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου» ἐφ' ὅσον ἡ ἀρχὴ τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας ἔμενεν εἰς τὰς αὐτὰς χεῖρας, τὰ δὲ τουρκικὰ χωρία ἐν τῷ διαμερίσματι τοῦ Κιρτζαλῆ καὶ ταῖς παρακειμέναις ἐν τῇ Ῥοδόπῃ οἰκήσεσι τῶν Πομάκων, οἵτινες τέως δὲν εἶχον συμπεριληφθῆ εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας, ἔμελλον νὰ διοικῶνται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς Τουρκίας κατ' ἀντικατάστασιν τοῦ δικαιώματος τῆς Πύλης τοῦ καθισταμένου διὰ τοῦ ἄρθρου δεκάτου πέμπτου τῆς βερολινείου συνθήκης, καθ' ὃ αὕτη ἐδικαιούτο νὰ μεριμνᾷ περὶ τῆς ἀμύνης τῶν

συνόρων τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας διὰ τῆς ὀχυρώσεως αὐτῶν καὶ τῆς ἐν τοῖς ὀχυρώμασι τούτοις διατηρήσεως στρατοῦ· ἐπιτροπεία δὲ, διοριζομένη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος καὶ τῆς Πύλης, ἔμελλε νὰ ἐξετάσῃ τὸν ὀργανικὸν χάρτην τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἀναθεωρήσεως αὐτοῦ. Φανερὰ εἶνε ἡ διπλωματικὴ εὐφυΐα τῆς γενομένης διαρρυθμίσεως. Καὶ δὴ τὸ μὲν γράμμα τῆς βερολινείου συνθήκης διεσώζετο, ἡ ὑπὸ τῆς Τουρκίας προσάρτησις τῆς «δημοκρατίας τῶν Πομάκων» ἐνομιμοποιεῖτο, πρὸ δὲ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν Τούρκων θεωρητικῶν ἡ Ἀνατολικὴ Ῥωμυλία ἐξηκολούθει μένουσα χωριστὴ ἐπαρχία, ἠνωμένη μετὰ τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας διὰ περιορισμένης προσωπικῆς ἐνώσεως· ἀλλ' οἱ πρακτικοὶ Βούλγαροι ἐθεώρησαν αὐτὴν ὡς «νότιον Βουλγαρίαν», ἧς ἡ διοίκησις συνεχωνεύθη μετὰ τῆς διοικήσεως τῆς βορείου Βουλγαρίας καὶ ἧς οἱ ἐνενήκοντα καὶ εἰς ἀντιπρόσωποι συμπαραεκάθησαν μετὰ τῶν βορείων αὐτῶν συναδέλφων ἐν τῇ ἐθνικῇ συνελεύσει. Οὕτως ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο ἰσόβιος μὲν ἡγεμὸν ἐν Σοφίᾳ, πασσᾶς δ' ἐπὶ πενταετίαν ἐν Φιλιππουπόλει, κατέχων ἀξίωμα θίγον μὲν πῶς τὴν ἰδίαν ἐαυτοῦ ἀξιοπρέπειαν, ἀλλὰ πράγματι ἐλάχιστα ἐνοχλοῦν τὸν λαὸν αὐτοῦ.

Ὁ θρίαμβος τῶν Βουλγάρων ἔτι μᾶλλον ἠϋξήσε τὸν ἐν Ἑλλάδι ἐρεθισμόν. Ὁ Δηλιγιάννης εἶχεν εἰσαγάγει καὶ πάλιν τὴν καταναγκαστικὴν κυκλοφορίαν τοῦ χαρτονομίσματος τὴν καταργηθεῖσαν τῷ 1884 καὶ ἐξέδωκε «Πατριωτικὸν δάνειον» τριάκοντα ἑκατομμυρίων δραχμῶν. Δύο συλλογικαὶ ἀνακοινώσεις, ἀπευθυνθεῖσαι ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ Σώλσβαρου ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἑξ ἑξ δυνάμεων εἰς τὸν Ἑλληνα πρωθυπουργόν, ὧν ἡ πρώτη ἐκάλεε αὐτὸν εἰς ἀφοπλισμόν, ἡ δὲ δευτέρα καθίστανεν εἰς αὐτὸν γνωστὸν, ὅτι «δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ γείνη δεκτὴ ναυτικὴ ἐπίθεσις τῆς Ἑλλάδος ἐναντίον τῆς Πύλης», οὐδεμίαν ἐνεποίησαν εἰς αὐτὸν αἴσθησιν, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας προεκάλεσαν φιλοπολέμους διαδηλώσεις ἐν διαφόροις ἐπαρχιακαῖς πόλεσιν. Ἡ δὲ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην εἰς τὴν ἀρχὴν ἀνοδος τοῦ Γλάδστωνος, ἔχοντος ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν τὸν λόρδον Ῥόσβεργου, οὐδαμῶς μετέβαλε τὴν ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος πολιτικὴν τοῦ Σώλσβαρου, καὶ πολεμικὰ πλοῖα τῶν δυνάμεων ἤρχισαν συγκεντρούμενα ἐν Σούδα. Ὁ Δηλιγιάννης ἐκάλεσεν εἰς τὰ ὄπλα δύο ἄλλας τάξεις τῆς ἐφεδρείας, καὶ, μανθάνων τὴν ἀπόφασιν τῆς συνδιασκέψεως, καθ' ἣν ἐπετράπη ἡ κατ' οὐσίαν ἔνωσις τῶν δύο Βουλγαριῶν, ὑπέδειξε καὶ πάλιν τὴν ἀνάγκην τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα παραχωρήσεως

τῶν συνόρων, ἅτινα εἶχεν ὑποσχεθῆ εἰς αὐτὴν ἡ συνδιάσκεψις τοῦ Βερολίνου, χάριν «ἀποκαταστάσεως τῆς ἰσορροπίας μεταξὺ τῶν διαφορῶν φυλῶν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου». Τῇ δὲ 14 Ἀπριλίου αἱ δυνάμεις, ἐξαιρουμένης τῆς Γαλλίας, ἧτις περιορίσθη εἰς φιλικὰς συμβουλάς, ἐκάλεσαν τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν νὰποστρατευθῆ. Ἐπειδὴ δ' ἡ ἀπάντησις τοῦ Δηλιγιάννη δὲν ἐθεωρήθη ἀνταποκρινομένη πρὸς τὴν γενομένην ἀπαίτησιν, τῇ 26 Ἀπριλίου αἱ πέντε δυνάμεις, ὧν οἱ πρέσβεις ἐγκατέλιπον τὰς Ἀθήνας, ἐκήρυξαν τὸν ἀποκλεισμόν τῶν ἑλληνικῶν παραλίων ἀπὸ τῆς Μαλέας μέχρι τῶν βορειοανατολικῶν συνόρων ὡς καὶ τοῦ εἰςπλου τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Κατὰ παράδοξον δὲ εἰρωνεῖαν τῆς τύχης ἡ γενικὴ ἀρχηγία τῆς ἔξωθεν τῆς νήσου Κέω ναυλοχούσης μοίρας ἀνετέθη εἰς τὸν δοῦκα τοῦ Ἐδιμβούργου, ὅστις πρὸ εἴκοσι καὶ τριῶν ἐτῶν ὡς πρίγκιψ Ἀλφρέδος εἶχεν ἐκλεχθῆ βασιλεὺς τῆς

Ὁ ὄρμος τῆς Σούδας.

χώρας, εἰς ἧς τὸν ἀποκλεισμόν προέβαινε τότε. Ἐπὶ δὲ τῇ ἐνάρξει τοῦ ἀποκλεισμοῦ τούτου παρητήθη ὁ Δηλιγιάννης, καὶ μετὰ βραχύβιον ὑπηρεσιακὸν ὑπουργεῖον ὑπὸ τὸν Δημήτριον Βάμβην ἀνῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ Τρικούπης. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ εἶχον συμβῆ ἀψιμαχία παρὰ τὰ σύνορα, ὅπου ἴσταντο ἀντιμέτωποι ἀλλήλων αἱ δύο στρατιαί, ἀλλὰ συμφωνήθη ἀνακωχῆ, καὶ τὸ νέον ὑπουργεῖον ἐξέδωκε διάταγμα ἀφοπλισμοῦ· ἐπὶ τούτοις δὲ ἤρθη ὁ ἀποκλεισμός τῇ 26 Μαΐου. Αἱ δὲ στρατιωτικαὶ παρασκευαὶ τῆς μακρᾶς ταύτης κρίσεως ἐστοίχισαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔλλειμμα, ἀνερχόμενον εἰς ἐνενήκοντα καὶ πέντε ἑκατομμύρια δραχμῶν, καὶ τὴν εἰσαγωγὴν ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας, ἧτις ἔμελλε νὰ διατηρηθῆ ἑφ' ἱκανὰ ἔτη, ἐν ᾧ ἀφ' ἐτέρου ἠλαττώθη προσωρινῶς ἡ δημοτικότης τοῦ Γλάδστωνος παρὰ τοῖς Ἑλλησιν. Ἐπηκολούθησε δὲ μακρὰ περίοδος ἡσυχίας ἐν Ἑλλάδι, ὅπου ὁ Τρικούπης, ἐγκατασταθεὶς ἐν τῇ

ἀρχῇ κατὰ τὰ ἐπόμενα τέσσαρα ἔτη, ἠλάττωσε μὲν τὸν ἀριθμὸν τῶν βουλευτῶν εἰς ἑκατὸν πενήκοντα, ἐπεξέτεινε δὲ τὸ δίκτυον τῶν σιδηροδρόμων, ἐνίσχυσε τὸ ναυτικὸν καὶ ἔδαπάνησεν ἀφθόνως ὑπὲρ δημοσίων ἔργων.

Ὁ δὲ ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος δὲν ἀπήλαυσε τοῦ θριάμβου ἐπὶ μακρόν. Ἐχθρὸς ἐπιβουλότερος τῆς Τουρκίας ἢ τῆς Σερβίας ἐσχεδίασε τὴν ἀνατροπὴν αὐτοῦ. Ἡ Ῥωσία δὲν εἶχε λησμονήσει τὴν θρασύτητα, μεθ' ἧς ὁ Ἀλέξανδρος εἶχεν ἐκτελέσει ὑπὲρ ἑαυτοῦ τοῦθ' ὅπερ ἐκείνη ἀπέτυχε νὰ ἐκπληρώσῃ πρὸς τὸ ἴδιον ἑαυτῆς συμφέρον ἐν τῷ Ἀγίῳ Στεφάνῳ· καὶ πρὸ αὐτῆς δὲ τῆς ἐνώσεως εἶχε ζητήσει νὰπαλλάξῃ τὴν ἡγεμονίαν κυριάρχου, οὗ δόγμα εἶχεν ὑπάρξει ἀπὸ τοῦ 1883 «Ἡ Βουλγαρία χάριν τῶν Βουλγάρων». Τὸν Μάϊον τοῦ ἔτους ἐκείνου συνωμοσία κατὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ὀργανωθεῖσα πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Ῥωσίας, εἶχεν ἀνακαλυφθῆ ἐν Πύργῳ τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας, καὶ ἐν πολλαῖς δὲ ἄλλαις πόλεσιν αὐτῆς αἱ συγκεντρωτικαὶ τάσεις τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως, πανούσης ἢ μεταθετούσης ἰθαγενεῖς ἀξιωματικούς, ἀντικαθιστωμένους ὑπὸ Βουλγάρων ἐκ τῆς ἡγεμονίας, προσέκαλεσαν δυσφορίαν. Ἐν τῷ στρατῷ ὑπῆρχον δυσηρεστημένοι ἀξιωματικοὶ, ὧν αἱ ὑπηρεσίαι δὲν εἶχον ἀμειψθῆ προσηκόντως καὶ οἵτινες ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ἐργασθῶσιν ὑπὲρ τῶν Ῥώσων, βέβαιοι ὄντες, ὅτι θάπεδοκιμάζοντο μὲν ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας, ἀλλ' ὄντες ἀσφαλεῖς, ὅτι θάνεγνωνρίζοντο ἐν περιπτώσει ἐπιτυχίας. Ἀρχηγοὶ δὲ τούτων ἦσαν ὁ ταγματάρχης Γκρούγιεφ, πρόεδρος τῆς Στρατιωτικῆς ἀκαδημίας, καὶ ὁ λαχαγὸς Μπεντέρεφ, ὁ ἐν ἐνεργείᾳ ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν. Οἱ συνωμῶται, ἀνερχόμενοι περίπου εἰς ὀγδοήκοντα, ἐξέλεξαν τὴν ὥραν καθ' ἣν ἡ Σοφία ἦτο σχεδὸν γυμνὴ στρατιωτῶν ἔνεκα ταραχῆς ἐν τοῖς συνόροις τῆς Σερβίας, καὶ τὴν δευτέραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον τῆς 9 Αὐγούστου 1886 εἰσῆλθον εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ ἡγεμόνος, καὶ ἠνάγκασαν τὸν Ἀλέξανδρον, διευθύνοντες τὰ πολύστροφα αὐτῶν κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, νὰ ὑπογράψῃ παραίτησιν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς. Μετὰ δὲ τρεῖς ὥρας εἶχε φύγει μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Φραγκίσκου Ἰωσήφ εἰς τὴν μονὴν τῆς Ἐτροπόλεως καὶ τὴν ὑστεραίαν εἰς τὸν Δούναβιν, ὅπου ἐπεβιβάσθη ἐπὶ τῆς θαλαμηγοῦ αὐτοῦ· τὴν δὲ πρωίαν τῆς 11 Αὐγούστου ἀπεβιβάσθη εἰς τὸν ῥωσικὸν λιμένα Ῥένι, ὁπόθεν ἐπετράπη εἰς αὐτὸν νὰ μεταβῆ εἰς Λεμβέργην. Οὕτως ὁ πρῶτος ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας, καθ' ἣν πρὸ εἴκοσιν ἐτῶν ὁ Κούζας, ἀπήχθη

καὶ καθηρέθη πρὶν ἢ ἡ Εὐρώπη προφθάσῃ νὰ εἴπῃ λέξιν. Παρὰ τὴν ὑπαρξιν σιδηροδρόμων καὶ τηλεγράφων τὰ βαλκανικὰ κράτη παρέχουσιν ἀκόμη καὶ τὴν σήμερον ὕλην κατάλληλον εἰς μεσαιωνικὰς μυθοπλαστίας.

Ἄμα δὲ τῇ ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν ἐπιτυχεῖ ἐκτελέσει τοῦ εἰς αὐτοὺς ἐπιβάλλοντος μέρους τῆς συνωμοσίας ἐνεφανίσθησαν οἱ πολιτικοὶ συνωμῶται ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Δράγαν Τσάγκωφ, ὅστις εἶχεν ὑπάρξει πρότερον ἔμπορος, ἐφημεριδογράφος, διδάσκαλος, Τοῦρκος ὑπάλληλος καὶ Βούλγαρος πρωθυπουργὸς, οὐδέποτε δ' εἶχε λησμονήσει, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε ποτε παύσει αὐτὸν καὶ φυλακίσει ὡς στασιαστὴν. Ἐν προτέροις χρόνοις ὑπάρξας συνήγορος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνώσεως μετὰ τῆς Ῥώμης, ἔπειτα δὲ φιλελεύθερος, πλὴν ἀλλ' ὀπαδὸς τῆς Ῥωσίας, συνεκάλεσε συνέλευσιν νεανίσκων, ἀέργων, γυρολόγων καὶ ἐξ ἐπαγγέλματος πολιτικῶν, τοῦ μεγάλου πλήθους ὄντος ἀδιαφόρου, καὶ κατήγγειλε τὸν πρῶτον ἡγεμόνα ὡς «Γερμανὸν ξένον, ὅστις εἶχε προσπαθήσει νὰποξενώσῃ» τὴν φυσικὴν προστάτιν τῆς Βουλγαρίας καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτὴν σύμμαχον «τοῦ πατροπαραδότου αὐτῆς ἐχθροῦ». Ἐπειτα δ' ἡ συνέλευσις μετετέθη εἰς τὴν μητροπολιτικὴν ἐκκλησίαν, ὅπου, καθ' ἣν οὐκ ἀσυνήθως συμβαίνει ἐν τοῖς βαλκανικοῖς κράτεσιν, εὐρέθη ῥαδιοῦργος ἱερωμένος, ὁ μητροπολίτης Κλήμης, ἔτοιμος νὰ ἐκφέρῃ τὰς εὐλογίας τοῦ παντοδυναμοῦ θεοῦ ἐπὶ τὸ στίφος τῶν προδοτῶν. Κατόπιν δ' ἐπορεύθησαν εἰς τὸ προξενεῖον τῆς Ῥωσίας, καὶ ἀπέναντι αὐτοῦ οἱ ἐλεύθεροι Βούλγαροι διετάχθησαν ὑπὸ τῶν ἡγετῶν νὰ γονυπετήσωσιν ἐν τῷ βορβόρῳ, ἐν ᾧ ὁ μητροπολίτης, προσφωνῶν τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ τσάρου, ἐδεήθη, ὅπως ἡ Ῥωσία «λάβῃ κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην ὥραν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῆς τὰ συμφέροντα, τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸ μέλλον τῆς Βουλγαρίας καὶ ὑπερασπίσῃ αὐτὴν ἀπὸ τοῦ κινδύνου». Μετὰ δὲ τὴν ἐξευτελιστικὴν ἐκείνην σκηνὴν οἱ συνωμῶται προέβησαν εἰς τὴν συγκρότησιν προσωρινῆς κυβερνήσεως. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Πέτρος Καραβέλωφ, ὅστις ἦτο τότε ῥιζοσπάστης πρωθυπουργός, ἠρνήθη νὰ κοινοπραγήσῃ μετ' αὐτῶν, καὶ σθεναρῶς ἀπεδοκίμασε τὴν γενομένην χρῆσιν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ὅπως προσδοθῆ χροιά τις κύρους εἰς τὸ ἴδιον αὐτῶν πραξικόπημα, ἀνέλαβε τὴν πρωθυπουργίαν ὁ εὐκαμπτος μητροπολίτης, συμπαραλαβὼν τὸν Τσάγκωφ ὡς ὑπουργὸν τῶν ἐσωτερικῶν, καὶ ἐξεδόθη προκήρυξις, γνωρίζουσα εἰς τὸν λαὸν, ὅτι «ὁ πανίσχυρος τσάρος τῆς Ῥωσίας, ὁ προστάτης

τῆς Βουλγαρίας», δὲν ἤθελεν ἀφήσει τὴν ἑαυτῶν «πατρίδα ἄνευ τῆς ἰσχυρᾶς αὐτοῦ προστασίας». Ἄλλὰ τρεῖς μόνον ἡμέρας κατεῖχον τὴν Σοφίαν οἱ συνωμόται. Ὁ Σταμπούλωφ, ὢν τότε πρόεδρος τῆς *Σοβράνιε*, ἐκράτησε τὴν γενέτειραν αὐτοῦ, τὸ Τύρνοβο, ὑπὲρ τοῦ ἡγεμόνος, ἐκεῖθεν δ' ἐξέδωκεν ἀντιδήλωσιν, ἀποκηρύττουσαν τὸν Κλήμεντα καὶ τοὺς συνυπουργοὺς αὐτοῦ, διορίζουσαν τὸν Μουτκούρωφ, ὅστις εὗρισκετο ἐν Φιλιππουπόλει, γενικὸν ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ καὶ ἐπικαλουμένην τὴν βοήθειαν τοῦ ὅλου ἔθνους ἐναντίον τῶν προδοτῶν. Ἡ δὲ ἀπειλὴ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ταγματῶν, ὅτι θὰ ὀδεύσωσιν ἐναντίον τῆς πρωτεύουσας, ἢ χλιαρὰ ἀπάντησις τῆς Ῥωσίας καὶ ἡ δυσαρέσκεια τῶν Βουλγάρων ἐπὶ τῇ ἀναμίξει ἱερωμένων εἰς κοσμικὰς ὑποθέσεις, ἠνάγκασαν τὸν μητροπολίτην καὶ τοὺς συνυπουργοὺς νὰ παραιτηθῶσιν. Ὁ Ποπῶφ, ἀξιωματικὸς νομοταγῆς, κατέλαβε τὸ ἀνάκτορον, ἀνέλαβε δὲ τὴν πρωθυπουργίαν μετὰ τοῦ Στοϊλῶφ, ὅστις εἶχεν ὑπάρξει ἰδιαίτερος γραμματεὺς τοῦ Ἀλεξάνδρου ὡς ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν· ἀλλ' ὁ Σταμπούλωφ ἠρνήθη νὰ συνεργασθῇ μετὰ τοῦ παλινορθωθέντος πρωθυπουργοῦ, ἔχων δισταγμοὺς περὶ τῆς εἰλικρινείας αὐτοῦ, καὶ ἡ χώρα διωκῆθη ὑπὸ προσωρινῆς κυβερνήσεως, συνισταμένης ἐκ τοῦ Σλαβεϊκῶφ, τοῦ Στράνσκη καὶ αὐτοῦ τοῦ Σταμπούλωφ. Εὐθὺς δ' ὡς ἐγνώσθη ὁ τόπος τῆς διαμονῆς τοῦ ἐκπτώτου ἡγεμόνος, ἀπεστάλη εἰς αὐτὸν τηλεγράφημα, δι' οὗ παρεκαλεῖτο νὰ ἐπιστρέψῃ πρὸς τὸν πιστὸν αὐτοῦ λαόν. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἀπεδέχθη τὴν πρόσκλησιν, καὶ τῇ 17 Αὐγούστου ἐπάτησε τὸν πόδα ἐπὶ βουλγαρικῷ ἐδάφους ἐν Ῥουστσοκίω, ὅπου ἔγεινε δεκτὸς μετ' ἐνθουσιασμοῦ. Μετὰ δὲ τὴν ἐπικύρωσιν τῶν γενομένων ὑπὸ τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως ἔσχε τὴν μεγάλην ἀδυναμίαν νὰ διαβιβάσῃ εἰς τὸν τσάρον διὰ τοῦ Ῥώσου προξένου, ὅστις μετέβη εἰς δεξίωσιν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ἀφίξει, τηλεγράφημα περιέχον τὰς ἀτυχεῖς λέξεις ταύτας «Ἐπειδὴ ἡ Ῥωσία ἔδωκέ μοι τὸ ἐμὸν στέμμα, εἶμαι ἔτοιμος νὰ ἐπιστρέψω αὐτὸ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ κυριάρχου αὐτῆς». Ἄλλ' ὁ τσάρος αὐτὸς ἀπεδοκίμασε τὸν ἐξάδελφον καὶ ἀπέβη δύσπιστος πρὸς ἄνδρα, οὗ τὴν ἀνεξαρτησίαν οἱ Ῥῶσοι ἠσθάνοντο ὡς ἀγνωμοσύνην. Διὸ ἀπήντησεν, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιδοκιμάσῃ ἐπιστροφὴν τοῦ ἡγεμόνος, ἧς τὰ ἐπακόλουθα θὰ ἦσαν καταστρεπτικὰ διὰ τὴν Βουλγαρίαν, ὅτι ἔμελλε νὰ ποστῇ πάσης ἐπεμβάσεως εἰς τὰ κατ' αὐτὴν ἐφ' ὅσον διέμενε ἐν αὐτῇ ὁ ἡγεμὼν καὶ ὅτι ἐπεφυλάσσετο νὰ αποφασίσῃ περὶ τῆς μελλούσης αὐτοῦ ἐνεργείας. Τὸ δὲ

μοιραῖον ἐκεῖνο σφάλμα ἤγαγεν εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ ἡγεμόνος. Παρὰ τὴν θερμὴν αὐτοῦ δεξίωσιν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ καὶ τὰ ἐπιβλητικὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Σταμπούλωφ ἀνήγγειλεν ἐπισήμως τὴν παραίτησιν αὐτοῦ τῇ 25 Αὐγούστου, καὶ μετὰ τὸν διορισμὸν προσωρινῆς κυβερνήσεως, συνισταμένης ἐκ τοῦ δραστηρίου πολιτευτοῦ Μουτκούρωφ καὶ τοῦ Καραβέλωφ, ἀντικατασταθέντος ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Γίρκωφ μετ' ἰσχυροῦ συμμαχικοῦ ὑπουργείου ὑπὸ τὸν Ῥαδοσλάβωφ, τὴν ὑστεραίαν ἐγκατέλιπε τὴν Βουλγαρίαν διὰ παντός. Ὑπὸ δὲ τὸ ὄνομα κόμιτος Χαρτενάου ὁ πρῶτος ἐκεῖνος ἡγεμὼν «τοῦ κράτους τῶν χωρικῶν» ἔζησεν ἐπὶ ἕτερα ἑπτὰ ἔτη τὸν εὐτυχέστερον βίον Αὐστριακοῦ ἀξιωματικοῦ, παρέχων οὕτω νέον παράδειγμα τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, ὅτι δολοφονία ἢ παραίτησις, θανάτωσις ἢ ἔξορία εἶνε ἡ κανονικὴ τύχη τῶν μοναρχῶν ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἴμου.

Ἡ δὲ Ῥωσία, ἀπαλλαγείσα τοῦ Ἀλεξάνδρου, προέβη εἰς τὴν τολμηρὰν, ἀλλ' ἀποτυχοῦσαν ἀπόπειραν τῆς ἀνακτίσεως τῆς ἀποβληθείσης ἐπιδράσεως αὐτῆς ἐν Βουλγαρίᾳ. Ὡς ὄργανον δ' αὐτῆς χάριν τοῦ σκοποῦ τούτου ἐξέλεξε τὸν ὑποστράτηγον Νικόλαον Κάουλμπαρ, ἀδελφὸν τοῦ προχρηματίσαντος ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν, κατὰ τὸ φαινόμενον ὅπως «βοηθήσῃ» τοὺς Βουλγάρους ἐν τῇ κρίσει ἐκείνῃ. Ἄλλ' ἡ ἐνέργεια τοῦ παραδόξου ἐκείνου διπλωμάτου συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ποξενώσῃ εἴπερ ποτὲ τὰς συμπαθείας τῶν δυσπειθῶν χωρικῶν ἀπὸ τῶν Ῥώσων πατρῶνων αὐτῶν. Ἐν ᾧ οἱ ἀποτελοῦντες τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν ἐπεθύμουν συνετῶς τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν βραχυτέραν διάρκειαν προσωρινότητος, ὁ Κάουλμπαρ ἠξίωσε διὰ γλώσσης ἐπιτακτικῆς τὴν ἄμεσον ἄρσιν τῆς καταστάσεως πολιορκίας, τὴν ἄμεσον ἀποφυλάκισιν ἀπάντων τῶν συνωμοτῶν καὶ τὴν ἀναβολὴν τῶν ἐκλογῶν τῶν μελῶν τῆς μεγάλης *Σοβράνιε*, ἧτις ἔμελλε νὰ ἐκλέξῃ τὸν νέον ἡγεμόνα. Ταῦτα δὲ πράττων συνετάρασε τὴν χώραν ὡς ὄργανον ἀντιεκλογικὸν τοῦ αὐτοκράτορος ἄνευ ἄλλου ἀποτελέσματος πλὴν ἢ ὅτι ἡ ἐπέμβασις αὐτοῦ εἶχεν ἐξεγείρει τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν Βουλγάρων. Ὅτε δὲ παρὰ τὰς προσπαθείας αὐτοῦ ἐνηργήθησαν αἱ ἐκλογαί, ἐδήλωσεν, ὅτι ἡ ὤσικη κυβέρνησις ἐθεώρει αὐτὰς ὡς παρανόμους, καὶ ἐξέφρασεν «αὐστηρὰν μομφὴν» κατὰ τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως. Ἄλλὰ τὸ αὐθαδὲς ἐκεῖνο ἔγγραφον ἐπέσυρε τὴν λίαν προσήκουσαν ἀπάντησιν, ὅτι «οἱ Βούλγαροι ὑπουργοὶ δέχονται μομφὴν μόνον παρὰ τῆς ἀντιπροσωπείας τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, καθ' ἃ ἐθίζεται ἐν ἀπάσαις ταῖς συνταγματικαῖς χώ-

ραις». Καὶ ἄλλη δὲ συνωμοσία ῥωσοφίλων ἐν Πύργῳ ἀπέτυχε, καὶ τῇ 29 Ὀκτωβρίου ἡ μεγάλη Σοβράνιε ἐξέλεξε ὁμοφώνως ἐν Τυρνόβῳ ἡγεμόνα τὸν πρίγκιπα τῆς Δανίας Βαλδέμαρον, ἀδελφὸν τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας Ἀλεξάνδρας, τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς συζύγου τοῦ τσάρου. Μὴ τυχὼν δὲ τῆς ἐπιδοκίμασίας τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσίας ὁ Δανὸς ἐκεῖνος πρίγκιψ, περὶ οὗ εἶχε γείνει λόγος ὡς ὑποψηφίου καὶ τῷ 1879, δὲν ἀπεδέχθη τὴν προσφερομένην ἡγεμονίαν, καὶ ὁ ἀμίμητος Κάουλπαρς ἀνεχώρησεν, ἀκολουθούμενος ὑπὸ πάντων τῶν Ῥώσων προξένων. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ἄνευ ῥωσικῆς βοήθειας ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις διεξήγαγε τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς χώρας μετ' ἐπιτυχίας προκαλεσάσης τὸν ὑπὲρ τῆς Βουλγαρίας θαυμασμὸν τῶν Ἀγγλῶν πολιτευτῶν, ἐν ᾧ ἄφ' ἐτέρου συνωμολόγησε μετὰ τῆς Σερβίας συμφωνίαν περὶ τῆς λύσεως τοῦ συνοριακοῦ παρὰ τὸν ποταμὸν Τιμόκ ζητήματος δι' ἔδαφικῆς ἀνταλλαγῆς καὶ ἀπεφάσισε τὴν κατασκευὴν τοῦ μέχρι τῶν συνόρων βουλγαρικοῦ σιδηροδρόμου. Οὕτως ὑπελείπετο μόνον ἡ εὕρεσις ἡγεμόνος.

Κατὰ τοὺς ἕξι ἀκολουθούσους μῆνας οἱ Βούλγαροι ἐθυροκόπουν ἀναζητοῦντες ἡγεμόνα, ἐν ᾧ συγχρόνως ῥωσικαὶ συνωμοσίαι, συνεχισθεῖσαι ἐν Σιλιστρία καὶ Ῥουσσουκίῳ μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Κάουλπαρς καὶ τοῦ ἐπιτελείου αὐτοῦ, ἀλλὰ κατασταλεῖσαι ὑπὸ τῆς φιλοπατρίας τῆς ἐθνοφυλακῆς, κατέστησαν ὀσημέραι ἐπιθυμητοτέραν τὴν ὀριστικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τῆς κυβερνήσεως τῆς χώρας. Ἐπιτροπεῖα συνισταμένη ἐκ τοῦ Γκρεκῶφ, Στοϊλῶφ καὶ τοῦ ἐκ Ῥωμυλίας βουλευτοῦ Κάλτσεφ, ἐξεκίνησεν εἰς περιοδείαν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην πρὸς ἀναζήτησιν ἡγεμόνος. Καὶ ἐν μὲν Πετροπόλει ἠρνήθησαν νὰ δεχθῶσιν αὐτοὺς, ἀλλ' ἐν Λονδίῳ ὁ λόρδος Iddesleigh, ὢν τότε ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν, συνεχάρη τὴν Βουλγαρίαν «ὡς κεκτημένην πολιτευτὰς ἔχοντας ἄριστα προσόντα» πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς δυσκόλου αὐτῶν ἐντολῆς. Διάφορα δὲ ὀνόματα ὑποψηφίων ἡγεμόνων προετάθησαν. Καὶ ἡ μὲν Ῥωσία θὰ ἐπεθύμει νὰ ἴδῃ ἐκλεγόμενον τὸν πρίγκιπα τῆς Μικρελίας, γυμνασιακὸν φίλον τοῦ τσάρου καὶ Ῥώσον ὑπήκοον, ἀλλ' ὁ Γκρεκῶφ ἐξ ὀνόματος τῆς ἐπιτροπεῖας ἐδήλωσεν, ὅτι οὐδεμία συνέλευσις ἤθελεν ἐκλέξει ἄνδρα ἔχοντα τοιαῦτα προηγούμενα. Αἱ δὲ ὑποψηφιότητες πριγκίπων τοῦ Ὀλδεμβούργου καὶ τοῦ Λούχτεμπεργ, τῆς συνήθους προσφυγῆς τῆς ῥωσικῆς διπλωματίας ἐν περιπτώσει χρεῖας θρόνων ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἔτυχον

ὁμοίας ψυχρᾶς ὑποδοχῆς. Καὶ ποτε μὲν προετάθη προσωπικὴ ἔνωσις ὑπὸ τὸν βασιλέα τῆς Ῥωμανίας, ἄλλοτε δὲ προσεκλήθη ὁ Ἀλέξανδρος νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ πάλιν πρὸς τὸν πιστὸν αὐτοῦ λαόν, ὅτε δὲ οὗτος ἠρνήθη, ἔγεινε λόγος ἀπλῶς περὶ προσωρινοῦ ἀναπληρωτοῦ, οἷος ὁ Ἀλέκος πασσᾶς, ὁ καταλυθεὶς γενικὸς διοικητὴς τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας ἢ ὁ von der Goltz πασσᾶς, ὁ Γερμανὸς ἀναδιοργανωτὴς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ὁ Τσάγκωφ παρὰ τὸ ὀλιγάριθμον τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ ἐσκευῶρει παρὰ τῇ Πύλῃ, ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν κατάλυσιν τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως· ἀλλὰ περὶ τοῦ διαθήματος τούτου ἀπεφάνθη ῥητῶς ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις, ὅτι δὲν θὰ ἐτύγχανεν ἐπιδοκίμασίας καὶ ὅτι ἤθελεν ἀποκρουσθῆ ὑπὸ τῆς μεγάλης πλειονοψηφίας τῶν Βουλγάρων. Τέλος δ' εὐρέθη ἡγεμὼν ἀποδεχόμενος τὴν ἐκλογὴν. Καὶ δὴ τελευτῶντος τοῦ Νοεμβρίου εἶχε δεχθῆ τὴν ἐπιτροπεῖαν ἐν Βιέννῃ ὁ πρίγκιψ τοῦ Κοβούργου Φερδινάνδος, τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ προταθέντος εἰς τὸν Κάλτσεφ ἐν τινὶ ἱπποδρομίῳ τῆς Βιέννης. Ἦτο δ' ὁ ἐπιτυχὼν ὑποψήφιος ὁ νεώτατος τῶν υἱῶν τοῦ πρίγκιπος τοῦ σαξονικοῦ Κοβούργου Αὐγούστου, καὶ κατήγετο ἀπὸ μητρὸς ἐκ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου Φιλίππου. Πλὴν δὲ τῆς ἡλικίας, ἐπειδὴ ἦτο τότε εἴκοσι καὶ ἕξι ἐτῶν, ὁ δεύτερος ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας οὐδεμίαν εἶχεν ὁμοιότητα πρὸς τὸν πρῶτον, καὶ ἀπὸ τε τῆς ἀγωγῆς καὶ τοῦ χαρακτῆρος ἦτο τὸ ἀκριβῶς ἀντίθετον τῶν μελλόντων αὐτοῦ ὑπηκόων. Ὦν ἀδέξιος ἱππεὺς καὶ ἀξιωματικὸς ἐπ' ὀνόματι μόνον, εἶχεν ἐρωτικώτερον πρὸς τὴν βοτανικὴν μᾶλλον ἢ τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις· ἦτο καθολικὸς, ἐν ᾧ ἐκεῖνοι ἦσαν κατ' ἐπικράτησιν ὀρθόδοξοι· ἦτο ζηλωτὴς τῆς ἐθιμοτυπίας, ἐν ᾧ ἐκεῖνοι ἦσαν φανατικοὶ δημοκρατικοί. Ἀλλὰ παρὰ πάντα ταῦτα εἶχεν ὑψηλὰς συγγενείας, ἦτο πλούσιος καὶ ἐνεφορεῖτο προθυμίας, καὶ διὰ ταῦτα τῇ 25 Ἰουνίου 1887 ἐξελέχθη ἐν Τυρνόβῳ ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας. Τὸ δὲ ἄγγελμα τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ ἔγεινε δεκτὸν «ἀνευ ἰδιάζοντός τινος ἐνθουσιασμοῦ» ἐν Σοφίᾳ, καὶ ἡ σχολαστικὴ ἀπάντησις εἰς τὴν ἐπιτροπεῖαν τὴν ἀνακοινώσωσαν εἰς αὐτὸν τὴν ἐκλογὴν ἐνεποίησε ψυχρὰν αἴσθησιν. Ἄλλ' ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν Νάτσεβιτς ἔπεισεν αὐτὸν νὰ ἔλθῃ ἄνευ περαιτέρου ἐνδοιασμοῦ εἰς τὴν Βουλγαρίαν, παραδοκῶν ἀπὸ τοῦ χρόνου νὰ νομιμοποιήσῃ τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ. Ἐκ δὲ τῆς ἀρχαίας πρωτευούσης Τυρνόβου ἐξέδωκεν ὁ ἡγεμὼν προκήρυξιν, ἀγγέλλουσαν, ὅτι ἀνέβη «ἐπὶ τὸν θρόνον τῶν ἐνδόξων Βουλγάρων βασιλέων», καὶ κατέληξεν ἀνα-

βοῶν περὶ «ἐλευθέρας καὶ ἀνεξαρτήτου Βουλγαρίας». Οὕτως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς συνέδεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ πρὸς τὸ τῆς μεσαιωνικῆς βουλγαρικῆς βασιλείας καὶ ἐνέδειξε τὸν τελικὸν σκοπὸν τοῦ προγράμματος αὐτοῦ, σκοπὸν ἐπιτευχθέντα ἐν Τυρνόβω μετὰ εἴκοσι καὶ ἓν ἔτη. Ἄλλ' ἢ Ῥωσία διεμαρτυρήθη ἐναντίον τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ, προέτεινε ὡς ἀναπληρωτὴν ἡγεμόνος τὸν στρατηγὸν *Etnoeth*, καὶ ἐπὶ μακρὸν ἀνέβαλε τὴν συναίνεσιν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ ἡγεμόνος. Τὸ συμβὰν τοῦτο ἐπέφερε μὲν τὸν ἠθικὸν αὐτοῦ ἀποκλεισμὸν ὑπὸ τῶν δυνάμεων, ἀλλὰ δὲν ἔσχεν ἄλλα σοβαρὰ ἐπακόλουθα. Κατ' οὐσίαν δὲ ἡ ἀπουσία Ῥώσου πρᾶκτορος ὑπῆρξε θετικὸν πλεονέκτημα. Ὁ Σώλσβαρν, ὅστις τὸ κατ' ἀρχὰς ἐτήρησε στάσιν ἐφεκτικὴν, κατὰ μικρὸν συνείθισεν εἰς τὴν κυριαρχίαν ἡγεμόνος «Κοβουργείου» καὶ ὡς ἐκ τούτου συγγενοῦς τῆς βασιλίσεως Βικτωρίας. Ὁ δὲ ἡγεμὼν, ὅστις ἦτο τῶν δεξιωτάτων μεταξὺ τῶν διπλωματῶν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἐκαραδόκει νὰ ἔλθῃ ἢ κατάλληλος ὄρα μέλλοντος μεγαλείου, καὶ ἐπὶ σχεδὸν ἑννέα ἔτη ὁ μέγας αὐτοῦ ὑπουργὸς Στέφανος Σταμπούλωφ ὀλιγόρησε τῆς Ῥωσίας καὶ προεκάλεσε τὸν θαυμασμὸν τῆς Ἀγγλίας «ὡς Βούλγαρος Βίσμαρκ».